

Любов Струганець

Ольга Ленько

**Українська мова в національному телеэфірі:  
моніторинг реалізації комунікативних ознак**

Тернопільський національний педагогічний університет  
імені Володимира Гнатюка  
Науково-дослідна лабораторія  
«Стилістика і культура мови в сучасній науковій парадигмі»

Любов Струганець

Ольга Ленько

**Українська мова в національному телеєфірі:  
моніторинг реалізації комунікативних ознак**

Тернопіль – 2019

## ЗМІСТ

<b>ВСТУП</b> .....	
<b>РОЗДІЛ 1.</b> Теоретичні основи дослідження культури мови ЗМІ.....	
1.1. Поняття “комунікативні ознаки” в лінгвістиці.....	
1.2. Традиція вивчення мови мас-медіа.....	
1.3. Особливості сучасної телекомунікації.....	
<b>РОЗДІЛ 2.</b> Нормативність як центральна комунікативні ознака українського усного мовлення на телебаченні.....	
2.1. Рівень правильності української мови в ЗМІ.....	
2.2. Моніторинг всеукраїнських та регіональних телепрограм щодо відповідності мовному еталонові.....	
<b>РОЗДІЛ 3.</b> Реалізація комплексу комунікативних ознак української мови у телеефірі.....	
3.1. Точність мови.....	
3.2. Образність мови.....	
3.3. Багатство мови .....	
3.4. Різноманітність мови.....	
3.5. Експресивність мови.....	
<b>ВИСНОВКИ</b> .....	
<b>ЛІТЕРАТУРА</b> .....	
<b>ДОДАТОК</b> .....	

## ВСТУП

Українська літературна мова, як і загалом будь-яка інша, постійно розвивається і змінюється. Сьогодні ми є свідками стрімкої еволюції мовної системи, що зумовлена соціальними, економічними й політичними змінами. Мова є найпершим показником демократизаційних процесів, що відбуваються в суспільстві. Особливо помітні їх впливи у медіатекстах, що є результатом журналістської діяльності. В сучасних умовах ЗМІ бере на себе роль “четвертої влади”, підтверджуючи, таким чином, свій авторитет у соціумі. Виступаючи впливовим інструментом для формування громадської думки, так само журналіст має пропагувати високий рівень мовної культури. Проте, на жаль, досить часто ця вимога не дотримується. Щоб покращити ситуацію, яка склалася, потрібно виокремити коло проблем, що потребують вирішення. Це зумовлює актуальність нашого дослідження.

Упродовж ХХ і на початку ХХІ століття мову мас-медіа активно вивчають у лінгвістиці. Це засвідчує вагомий доробок науковців, присвячений цьому питанню. Підґрунтям для нашої наукової розвідки слугували праці українських та зарубіжних мовознавців, у яких висвітлено:

1) теоретичні засади культури мови як окремої лінгвістичної галузі (Б. Головін [16], А. Коваль [45], Л. Скворцов [73], Б. Антоненко-Давидович [2], С. Єрмоленко [27; 28; 29; 30; 60;], Л. Мацько [57; 58], Н. Бабич [3; 4; 5], О. Пономарів [67; 68; 69; 70], Л. Струганець [50; 78; 79; 80], Г. Волкотруб [11; 12]);

2) специфіку мови преси (М. Гладкий [15], М. Жовтобрюх [32; 33], Д. Баранник [6; 7], О. Сербенська [71], Т. Коць [49], О. Черемська

[86], О. Стишов [77], І. Завальнюк [34], Т. Бондаренко [9], Ю. Шаповал [87], О. Турчак [82]);

4) особливості мови радіо і телебачення (О. Гоян [19], В. Гоян [18; 20], В. Здоровега [37], Т. Федорів [85], Г. Денискіна [23], І. Заліпська [35; 36], О. Костюк [48]).

Мета нашого дослідження – проаналізувати культуромовний аспект функціонування усної української мови у телеефірі. Досягнення поставленої мети передбачає розв’язання таких завдань:

- розглянути досвід вивчення мови мас-медіа українськими та зарубіжними мовознавцями;

- визначити рівень нормативності української мови у програмах національного телебачення;

- розробити механізм моніторингу мови сучасного телеефіру;

- схарактеризувати реалізацію комунікативних ознак “точність”, “образність”, “багатство” “різноманітність”, “експресивність” через систему лінгвальних ідентифікаторів.

- встановити рівень мовної культури вибраних для аналізу всеукраїнських і регіональних телепрограм.

Експериментальну частину дослідження проводили упродовж 2017 – 2018 років. Джерельною базою слугувала усна мова всіх учасників телекомунікації таких всеукраїнських телеканалів, як “1+1”, “СТБ”, “ІСТV”, “Інтер”, “24 канал”, “5 канал”, “М1”, “Новий канал”, а також регіональних телеканалів (зокрема в Тернопільській області): “TV-4”, “ТТБ” та “ІНТБ”. Було охоплено близько тридцяти телепрограм різних типів: інформаційні (“ТСН”, “ТСН. Тиждень” на “1+1”, “Факти”, “Надзвичайні новини”, “Миколина погода” на “ІСТV”, “Вікна-Новини” на “СТБ”, “Новини” на телеканалі “Інтер”, “Новини”

на “24 каналі”, “Час новин” на “5 каналі”, “Провінційні вісті”, що на “TV-4”, “Вісті ТТБ” на телеканалі “ТТБ” та “Новини” на каналі “ІНТБ”), інформаційно-аналітичні (“Свобода слова” на “ІСТV”, “Межа правди” на каналі “TV-4”, “Тема дня” на “ТТБ”), інформаційно-розважальні (“Сніданок з “1+1”, “Танці з зірками” на “1+1”, “Все буде добре”, “Мастер Шеф”, “Хата на тата” на каналі “СТБ”, “Ранок з Інтером” на “Інтері”, “M1 News”, “M1 Music Awards 2018”, “Перший TV Влог”, “Моя Profession” на “M1”, “Хто зверху”, “Ревізор: Магази́ни”, “Таємний агент” на “Новому каналі”, “З голови до п’ят” та “Арт-Терія” на “ІНТБ”).

Сподіваємося, що наша розвідка сприятиме цілісному баченню якості функціонування усної української мови у національному телебаченні.

## РОЗДІЛ 1. ТЕОРЕТИЧНІ ОСНОВИ ДОСЛІДЖЕННЯ КУЛЬТУРИ МОВИ ЗМІ

### 1.1. Поняття “комунікативні ознаки” в сучасній лінгвістиці

Категоріальним поняттям культури мови є система комунікативних ознак або якостей. У лінгвістиці вони ще представлені такими назвами, як критерії удосконалення мови (Булаховський, 1975), основні вимоги до мовлення (Біляєв, 1995) тощо. Комунікативні ознаки мови – це реальні властивості її змісту і форми. Система цих характеристик визначає ступінь комунікативної досконалості мови.

На сьогодні визначення комунікативних ознак мови, принципи їх систематизації, їх взаємовідношення, особливості їх втілення у різних стилях мови не до кінця встановлено. Зокрема, мовознавці стверджують, що у виділенні якостей мови відсутня спільна основа, єдиний принцип класифікації.

Н. Бабич, аналізуючи комунікативні ознаки мови у посібнику “Основи культури мовлення”, зауважує: “Визначаючи якісні ознаки культури мовлення (а саме поняття “культура мовлення” вже передбачає якісну характеристику), враховуємо як суто мовні його особливості (ступінь оволодіння діючими в конкретну епоху нормами), так і позамовні (знання законів мислення, практичний досвід мовця – життєвий, віковий і мовленнєвий, психічний стан мовця, мету, націленість спілкування тощо)” [4, с. 66]. З огляду на це виділено такі комунікативні ознаки культури мови, як: правильність, точність, логічність, багатство (різноманітність), чистота, доречність, достатність, ясність, виразність, емоційність.

Л. Струганець на основі аналізу відповідних оцінних параметрів мови, які склалися в українському і російському мовознавстві репрезентує такий перелік комунікативних якостей літературної мови: правильність, точність, логічність, чистота, образність, виразність, багатство, різноманітність, доречність, доступність, достатність, стислість, змістовність, ясність, емоційність, естетичність, дієвість [80].

Б. Головін описує різні типи відношень, на основі яких кваліфікує комунікативні ознаки: співвідношення “мова – мовлення” пов'язане з правильністю, чистотою і багатством мовлення, співвідношення “мовлення – мислення” – з точністю і логічністю, “мовлення – свідомість” дає виразність, образність, доречність, дієвість, “мовлення – дійсність” дає також точність, логічність, “мовлення – людина, адресат” породжує доступність і, нарешті, співвідношення “мовлення – умови спілкування” дає доречність [16, с. 24-25].

І. Заліпська зазначає, що “типологія комунікативних ознак у сучасному мовознавстві та лінгводидактиці є досить розгалуженою. До окремих назв комунікативних ознак сформувалися синонімічні ряди: точність – конкретність, доступність – дохідливість – ясність, достатність – стислість – лаконічність, змістовність – інформативність, експресивність – емоційність, дієвість – ефективність та ін” [36, с. 26].

Термін “комунікативні ознаки” досі не має єдиної дефініції. І. Заліпська визначає комунікативні ознаки як “характеристику змісту та форми мови, як сумарну оцінку рівня досконалості володіння літературною мовою”. Вона ж запропонувала використовувати поняття “лінгвальні ідентифікатори” – сукупність диференційних

мовних особливостей кожної комунікативної ознаки [36, с. 27]. З огляду на специфіку обраної теми дослідження таке визначення комунікативних ознак, а також використання терміну “лінгвальні ідентифікатори” буде актуальним і в нашій роботі.

Центральною комунікативною ознакою є правильність, основним лінгвальним ідентифікатором слугує дотримання норм сучасної української мови (орфоепічних, акцентуаційних, лексичних, словотвірних, морфологічних, синтаксичних, стилістичних, орфографічних та пунктуаційних). Її першість серед інших комунікативних ознак у свій час Б. Головін пояснив так: “Правильність мовлення – його не єдина, але головна комунікативна якість, оскільки, перш за все, правильною мовлення забезпечується його взаєморозуміння, його єдиність. Немає правильності – не можуть “запрацювати” комунікативні якості: точність, логічність, доречність” [16, с. 41]. З правильною тісно пов’язані точність і чистота мови.

Г. Волкотруб визначає точність як відповідність структури мовлення предметно-речовій дійсності. Ця комунікативна ознака реалізується у використанні слів відповідно до їх значень. Також науковець визначає ряд умов, які сприяють точності висловлення: це “знання предмета; знання мови, її системи, можливостей; володіння стилістичними ресурсами; уміння узгодити знання предмета зі знанням мовної системи в конкретному акті комунікації” [11, с. 8].

Наведемо такі лінгвальні ідентифікатори точності, на які вказує І. Заліпська: оптимальний вибір слів із синонімічного ряду, чітке розмежування полісемії, розрізнення омонімії; знання значень слів хронологічно маркованої лексики (неологізмів, історизмів, архаїзмів);

розуміння значень вузькоспеціалізованих слів (термінів, професіоналізмів) із різних галузей знань [36, с. 28-29].

Хоч точність реалізується передусім лексичними ресурсами мови, тобто виявляється на рівні слововживання, потрібно пам'ятати, що вона “досягається в контексті, тому для точного мовлення замало багатого словникового запасу, уміння відібрати з нього ті елементи, які в даній ситуації найточніше називають предмет, – треба володіти логікою думки й законами її мовного вираження. Не кількістю слів і не складністю контексту визначається точність, а вичерпністю й недвозначністю закладеного в словах змісту, тобто точність мовлення прямо пропорційна правильності і логічності мови” [5, с. 279]. Крім того, Н. Бабич зауважує, що точність тісно пов'язана не лише з лексико-семантичним мовним рівнем, а й з граматичним (у першу чергу синтаксичним) і стилістичним [5, с. 279].

Правильність безпосередньо пов'язана і з такою комунікативною ознакою, як логічність. На думку Н. Бабич, “логічність як ознака культури мовлення формується на рівні “мислення – мова – мовлення” і залежить від ступеня володіння прийомами розумової діяльності, знання законів логіки і ґрунтується на знаннях об'єктивної реальної дійсності, тобто перебуває в тісному зв'язку з точністю” [5, с. 291]. Проте, як відзначає Г. Волкотруб, “якщо точність пов'язана з лексичним рівнем мови, то логічність виявляється на синтаксичному рівні” [11, с. 9].

Б. Головін виділяє логічність предметну і понятійну. Предметна логічність полягає у відповідності смислових зв'язків і відношень одиниць мови у мовленні зв'язкам і відношенням предметів і явищ у реальній дійсності. Логічність понятійна є відображенням структури

логічної думки і логічного її розвитку в семантичних зв'язках елементів мови у мовленні [16, с. 145].

Логічне мовлення формується на основі: 1) навичок логічного мислення, спрямованого й на нагромадження нових знань (логіки пізнання), і на передачу цих знань співбесідникові; 2) знання мовних засобів (і навіть позамовних – міміки, жестів), якими можна оформити думку; 3) володіння технікою смислової зв'язності, тобто логікою викладу, при якій не виникає суперечностей у межах цілого тексту [5, с. 291-292].

І. Заліпська у дисертаційній роботі визначає кілька основних лінгвальних ідентифікаторів, які характеризують логічність як комунікативну ознаку: відповідність змісту висловлювання думці; правильний порядок слів у реченні; дотримання хронологічності викладу; чітке розмежування конкретних та абстрактних понять; смислове узгодження частин тексту [36, с. 30].

Прямий зв'язок із правильністю мови має така комунікативна ознака, як чистота мови. Н. Бабич описує три аспекти, у яких виявляється чистота мовлення: “в орфоєпії – правильна літературно-нормативна вимова, відсутність інтерферентних явищ, так званого акценту; у слововживанні – відсутність позалітературних елементів...; в інтонаційному аспекті – відповідність інтонації змістові та експресії висловлення, відсутність брутальних, лайливих, лицемірних ноток” [5, с. 315]. Лексичними ідентифікаторами чистоти мови слугує відсутність таких позалітературних елементів: тавтології, плеоназмів, штампів, канцеляризмів, макаронізмів, просторічної лексики, жаргонізмів, слів паразитів, діалектизмів, надмірної кількості іншомовних слів [36, с. 30]. Усі перелічені ознаки тотожні лексичній

нормі. Тому у нашому дослідженні вважаємо за доцільне аналізувати чистоту мови у зв'язку з правильністю на основі подібності вираження лінгвальних ідентифікаторів обидвох комунікативних ознак.

Образність – якість мови, орієнтована на виникнення асоціативних зв'язків, тобто вживання слів і словосполучень у їх незвичному оточенні, їх переосмислення в тропях (порівняннях, метафорах тощо) [24, с. 20]. Усі рівні мовної ієрархії мають образотворчий потенціал. Виділяємо відповідні одиниці, які слугують образності:

- фонетичні засоби;
- лексико-фразеологічні засоби;
- морфемно-словотвірні засоби;
- синтаксичні засоби.

Ще однією вартою уваги комунікативною ознакою є багатство. Джерелами багатства можуть бути різні мовні елементи. Так, Г. Волкотруб описує лексичне багатство, “яке виявляється в тому, що мовець здатний уникати повторення слів, користуватись синонімічними ресурсами” [11, с. 9]. Н. Бабич, говорячи не лише про лексичне, але й про фразеологічне багатство, також підтримує цю думку і додає: “Важливо, щоб мовець володів синонімічними ресурсами мови в усіх її стильових різновидах і в усіх лексико-граматичних класах слів. Окрім того, необхідно враховувати внутрішньорівневу синонімію (наприклад, у літературній мові) і міжрівневу (наприклад, у літературній мові і діалектах)...”. Науковці наголошують і на важливості розуміння ролі багатства форм і

конструкцій, що виявляються у використанні різних морфологічних і синтаксичних засобів мови.

Від лексичного запасу залежить і семантичне багатство мовлення, яке передає різноманітність й оновлення лексичних зв'язків. Власне, його Н. Бабич визначає як таке, що “полягає в застосуванні семантично-вагомих, “повноінформативних” одиниць, які роблять текст недвозначним і цілком зрозумілим” [5, с. 306].

І. Огієнко наголошував: “Кожен, хто говорить і пише літературною мовою, конче мусить дбати про її багатство. Багатство мови – це найперша ознака високої культури письменника. Багатій мови вимагаємо не тільки від письменників, але й від кожного, хто мусить прилюдно говорити, – духовенства, вчителів, адвокатів, політичних промовців і т. ін.” [39, с. 49].

Різнманітність – це використання різних засобів і способів для вираження того самого змісту, звертання до системних і контекстуальних синонімів, до джерел стилістичного урізнманітнення мови [79, с. 57–58]. Г. Волкотруб зазначає: “Існує прямий зв'язок між поняттями багатства і різноманітності мови, адже що різноманітніша мова, то вона багатша” [11, с. 9]. Проте, на думку мовознавців, ці поняття, хоч і мають спільні мовні засоби для вираження, не є тотожними. “Визначальною характеристикою різноманітності слугує виклад змістовно тотожного повідомлення різними лінгвальними ресурсами. Ідентифікаторами цієї комунікативної ознаки передусім вважаємо семантичну і граматичну синонімію” [36, с. 32].

Доступність (дохідливість), за визначенням Л. Струганець, – здатність даної форми мови бути зрозумілою комунікантам,

полегшувати сприйняття вираженої інформації, тобто доступність насамперед пов'язана із відповідністю повідомлення комунікативній сприйнятливості [80]. Мовлення доступне, коли воно відповідає життєвому досвіду, освіті, професії, віку, світогляду слухачів. Лінгвальним ідентифікатором доступності є уникнення:

- малозрозумілої нефахівцям термінології;
- невиправданого використання іншомовних слів (передусім рідковживаних).

Доступність мови завжди корелює із ясністю, простотою і дієвістю.

Змістовність характеризується інформаційним наповненням висловлювання, його відповідністю темі повідомлення. Л. Струганець зазначає, що ця комунікативна ознака “передбачає повне розкриття предмета розмови... Важливими чинниками є лаконізм..., відсутність пустих фраз, невиправданих повторень і дублювань” [80, с. 42]. У своїй праці І. Заліпська називає такі лінгвальні ідентифікатори змістовності: інформативне наповнення висловлювання; підпорядкування обраній темі; розкриття теми завдяки оптимальній кількості мовних знаків; відсутність повторів [36, с. 32-33].

Експресивність (емоційність) мови довідник з культури мови визначає як таку комунікативну якість, що надає висловлюванню почуттєвого, настроєвого, суб'єктивного компонента [24, с. 20]. Л. Струганець дещо розширює це визначення: “Емоційність – комунікативна якість мови, що виражає індивідуальний лад почуттів, переживань, настроїв, суб'єктивного ставлення особистості до висловлюваного, уникання експресивного дисонансу. Емоційність реалізується за допомогою інтонації і лексико-граматичних засобів,

що відповідають нормам сучасної літературної мови” [80, с. 42]. Лінгвальними виразниками експресивності є експресивно забарвлена лексика, стилістичні фігури і тропи.

Отже, центром розгляду культури мови як розділу мовознавства є широкий спектр комунікативних ознак, які взаємодіють між собою і доповнюють одна одну. Усі комунікативні якості виявляються у лінгвальних ідентифікаторах, які разом становлять зразкову українську мову. У нашій роботі для аналізу ми обрали шість комунікативних ознак, а саме – правильність, точність, образність, багатство, різноманітність та експресивність.

## **1.2. Традиція вивчення мови мас-медіа**

На сьогодні вивченню мови мас-медіа присвячено чимало наукових розвідок. Дослідження розмежуємо за такими напрямками: 1) аналіз лексико-семантичних одиниць, зокрема, запозичень, інновацій і розмовних елементів, які переходять до мовної норми (О. Стишов, О. Сербенська, Д. Мазурик, М. Неклюдова та ін.); 2) загальний лексико-семантичний аналіз газетно-публіцистичного дискурсу (О. Зарецький, О. Калиновська, М. Солдатенкова та ін.); 3) дослідження словотвірних аспектів у мові публіцистики (О. Стишов, О. Семенюк, Г. Віняр, В. Фурса та ін.); 4) аналіз стилістичних особливостей публіцистичного тексту з погляду мовної норми (Л. Струганець, Т. Коць, О. Андреєнко, А. Григоращ, М. Скиба, Х. Дацишин, Г. Колесник, Н. Кочукова, С. Равлюк, Б. Черняков та ін.); 5) аналіз виникнення й функціонування okazionalizmів у мові публіцистики (О. Турчак, О. Стишов та ін.); 6)

дослідження прагматичного аспекту мови (В. Зайцева, О. Шаповал, Є. Некрасова та ін.).

Звернемо увагу на кілька досліджень, здійснених в останнє десятиліття XX-XXI ст.

Значний пласт наукових праць пов'язаний із дослідженням лексики української мови в контексті її функціонування в журналістській сфері. Так, О. Стишов у розвідці “Динамічні процеси в лексико-семантичній системі та в словотворі української мови кінця XX ст. (на матеріалі мови засобів масової інформації)” [77] здійснив спробу дослідити активні процеси у розвитку лексики, семантики та словотвору української мови другої половини 80-х – 90-х років XX ст. на матеріалі мови засобів масової інформації. У роботі автор висвітлює динаміку якісних і кількісних змін у словниковому складі національної мови, досліджує головні механізми лексичної номінації, показові для аналізованого періоду. Крім того, науковець звертає увагу на етапи освоєння неологізмів у мові, аналізує структурно-семантичну і стилістичну функцію okazіоналізмів у лінгвальній практиці сучасних мас-медіа.

На регіональний аспект звертають увагу О. Мітчук та О. Черемська. Так, О. Черемська у дисертації “Лексична та граматична інтерференція в сучасній українській літературній мові як наслідок українсько-російського білінгвізму (на матеріалі преси Харківщини 50-80-х років XX ст.)” [86] досліджує і систематизує явища українсько-російської мовної взаємодії, що з'явилися в сучасній українській літературній мові внаслідок тривалого контактного білінгвізму, спричиненого дією екстралінгвістичних чинників. Також мовознавець здійснює аналіз російськомовних інтерференційних

запозичень у сучасній українській літературній мові, виявлених методом суцільної вибірки в пресі Харківщини 50-80-х рр. ХХ ст.

О. Мітчук у своїй роботі “Нові слова та їх значення у мові мас-медіа Рівненщини” [59] описує процес входження нових слів у мас-медійний простір Рівненщини кінця ХХ – початку ХХІ ст. та аналізує їх з погляду семантики та функціонування. У дисертації також з’ясовано роль сленгу, узагальнено принципи його використання в медіа в контексті стилістичної норми.

Таку комунікативну ознаку, як правильність, якість її реалізації у мовних нормах аналізують Т. Коць і Т. Бондаренко. Так, Т. Коць у розвідці “Функціональний аспект лексичної норми в засобах масової інформації (на матеріалі газет 90-х років ХХ ст.)” [49] вивчає лексико-семантичні та словотвірні процеси в мові засобів масової інформації у зв’язку з тенденціями динаміки загальнолітературної норми. Особливу увагу вона звертає на функціонування фонетичних і морфологічних варіантів, узагальнює основні напрямки лексичних змін, зокрема взаємодію власне української і запозиченої лексики.

Т. Бондаренко зі свого боку у праці “Типологія мовних помилок та їх усунення під час редагування журналістських матеріалів” [9] здійснює комплексний аналіз орфографічних, лексичних, морфологічних, словотвірних, синтаксичних і синкретичних аномативів, виділяє та характеризує їх різновиди. Крім того, автор визначає основи лінгвістичної теорії, яка дає пояснення численній кількості помилок, зафіксованих у журналістських матеріалах, що дозволяє адекватно оцінювати мовні факти з погляду нормативності/ненормативності та функціональної доцільності, розкриває причини породження помилок.

Звертаються науковці і до вивчення стилістично зниженої та жаргонної лексики у публіцистиці. Так, Б. Коваленко [44] здійснила комплексний аналіз функціонування стилістичної зниженої лексики у мові сучасної української періодики на матеріалі текстів різного суспільно-ідеологічного та тематичного спрямування.

Н. Третяк у роботі “Жаргонна лексика в друкованих ЗМІ (номінативно-експресивна функція)” [81] описує основні закономірності функціонування жаргонної лексики як номінативно-експресивного засобу в мові сучасної української періодики, розкриває їх емоційний потенціал; формує найуживаніші групи жаргонної лексики, які активно функціонують у сучасних друкованих засобах масової інформації.

Чимало напрацювань стосується образності як комунікативної ознаки мови. Зокрема, згадаємо дослідження Х. Дацишин та О. Ільченко, які описали функціонування метафори у мові ЗМІ. У дисертації Х. Дацишин [22] проаналізовано метафори в сучасному українському політичному дискурсі друкованих мас-медіа. Метафору дослідниця розглядає в трьох аспектах: комунікативному, когнітивному та структурно-морфологічному. Крім того, мовознавець з'ясовує особливості політичної метафори, аналізує її роль в індивідуальному мовленні журналістів.

О. Ільченко характеризує науковий інструментарій дослідження метафоричних словосполучень у мові преси з огляду на сучасну наукову парадигму [40]. У дослідженні описано аспекти дослідження метафори та механізм її творення з позицій традиційного структурно-семантичного аналізу та з урахуванням когнітивно-прагматичного підходу.

Звертаються лінгвісти також і до питання вивчення інших мовних засобів, що містять образний потенціал, таких, як відонімні утворення, перифрази, okazіоналізми, фразеологічні неологізми тощо. Т. Стасюк у роботі “Відонімні утворення: структурно-семантичні і функціонально-стилістичні аспекти у мові сучасної публіцистики” [76] систематизує і комплексно досліджує різні типи відонімних утворень, зафіксованих на сторінках публіцистики кінця ХХ – початку ХХІ століття з урахуванням їх структурних, семантичних і функціональних характеристик; з’ясовує їх стилістичні функції.

О. Турчак свою дисертаційну роботу присвячує вивченню okazіональної лексики в мові української преси 90-х років ХХ століття [82]. Автор розглядає наявні в лінгвістиці критерії розмежування понять “okazіоналізм”, “неологізм”, “потенційне слово”, виділяє основні ознаки okazіональної лексики, висвітлює основні екстралінгвальні та інтралінгвальні фактори, що сприяли появі okazіоналізмів у мові преси аналізованого періоду.

Автор розвідки “Перифрази в мові сучасних газет (на матеріалі українських газет 80-90 років ХХ століття)” [26] Г. Євсєєва вивчає перифрази, що функціонують у мові українських газет кінця ХХ ст., в номінативному, структурно-граматичному, семантичному та функціонально-стилістичному аспектах. Крім того, у своєму дослідженні науковець визначає основні структурно-граматичні типи перифрастичних зворотів, тематичні блоки перифрастичних назв, простежує особливості явищ омонімії, полісемії, синонімії та антонімії в колі перифраз.

Л. Пашинська присвятила своє дослідження вивченню фразеологічних неологізмів у мові українських мас-медіа кінця ХХ –

початку XXI століть [64]. У праці схарактеризовано основні чинники змін фразеологічної системи сучасної української мови, визначено поняття “фразеологічний неологізм”, виявлено джерела їх походження та визначено їхній тематичний склад. Автор наголошує, що “завдяки різноманітності стилістичних функцій, неофраземи активно використовують у ЗМІ з метою яскравої виразності, влучності, образності вислову. Фразеологічні неологізми збагачують текст, емоційно насичують його, створюючи передумови для залучення уваги читача, його зацікавлення”.

Зазначимо, що дослідницьким матеріалом для деяких науковців є мова ЗМІ з погляду наявності у ній синтаксичних засобів образності та експресії. Прикладом є праця Н. Івкової “Фігури експресивного синтаксису в сучасній публіцистичній літературі” [38], у якій вона здійснила спробу встановити статус конструкцій експресивного мовлення у публіцистичному стилі; з’ясувати способи організації публіцистичного тексту з визначенням функціональних експресивних парадигм, проаналізувати традиційні фігури стилістичного синтаксису; визначити текстотвірний потенціал синтаксичних засобів експресивного мовлення в публіцистиці.

Лінгвіст В. Богатько вивчає явища еліпсису в мові сучасної української публіцистики [8]. У дисертації автор досліджує стилістично-виражальний потенціал неповних речень в українському газетному мовленні кінця XX – початку XXI ст. Науковець розмежовує власне неповні, неповні еліптичні та неповні приєднувальні речення як окремі типи неповних конструкцій, породжених еліпсисом, з’ясовує їхні структурні та семантичні

особливості, а також експресивно-оцінні потенції в ролі газетних заголовків.

Спостерігаємо, що дослідження, присвячені вивченню мови преси, домінують над розвідками, що описують функціонування української мови на телебаченні. Проте останнім часом наукові напрацювання такого типу набувають поширення. Так, Г. Денискіна у дисертаційній роботі “Структурні і комунікативні параметри жанру вільного інтерв’ю (на матеріалі телепередач 2000–2004 років)” [23] вивчає структурні і комунікативні параметри жанру вільного телеінтерв’ю на матеріалі передач, що вийшли у прямий ефір в період з 2000 по 2004 рр. У роботі автор описує структурні параметри жанрово-композиційної системи вільного інтерв’ю та розкриває роль позамовних чинників у функціонуванні досліджуваного різновиду телевізійного дискурсу.

Матеріалом для дослідження О. Костюк [48] послужила мова розважальної продукції у телеефірі, зокрема науковець концентрує увагу на програмах двох найпопулярніших телеканалів “1+1” та “Інтер”, які транслювалися упродовж 2002–2005 рр., а також деяких радіо- та Інтернет-проектах.

Ще одним дослідженням, дотичним до нашої проблематики, є розвідка І. Заліпської “Комунікативні ознаки української мови у прямому радіо- і телеефірі” [36], на яку ми покликаємось у нашій роботі. Автор аналізує найпоширеніші комунікативні ознаки мови у ЗМІ, беручи до уваги лінгвальні ідентифікатори, через які вони реалізуються. Обравши для аналізу малодосліджений сегмент медійного простору – прямий радіо- і телеефір –, мовознавець обґрунтовує важливість досліджуваних комунікативних якостей у

формуванні мовної культури соціуму, витворення суспільних, етичних й естетичних ідеалів.

Отже, очевидно, що існує давня традиція вивчення мови мас-медіа. Зважаючи на те, як стрімко ЗМІ набуває ролі одного з вирішальних чинників формування громадської думки, дослідження такого типу актуальні та необхідні. Зауважимо, що наукових напрацювань, присвячених аналізу мови власне телебачення (як всеукраїнського, так і регіонального) не так багато, що ще раз доводить потребу у її вивченні.

### **1.3. Особливості сучасної телекомунікації**

Телебачення – один з найпомітніших факторів, що закладає у глядача основи світогляду і формує “картину світу”. Закономірно, що ЗМІ впливає на рішення та висновки людини, оскільки знання й емоції, що вона отримує віртуально, згодом переносить у справжнє життя. Як інструмент політичної і соціальної комунікації, воно так само впливає на суспільство і процеси, які в ньому відбуваються.

Телекомунікація сама по собі – складний процес, який передбачає задіяння безлічі чинників для успішної реалізації її мети. Основними “дійовими особами” телекомунікації є, звичайно, телевізійник та аудиторія. Специфіка спілкування комунікатора з глядачами зумовлена багатьма факторами. Слушним з цього приводу вважаємо зауваження Т. Федорів. На її думку, однією з передумов, що визначає особливості спілкування мовця з людьми, є безмежність аудиторії: “Комунікатор не бачить своєї аудиторії, він не може реагувати на її ставлення, але досвідчений мовець може уявити, як глядач відреагує

на те чи інше висловлювання. Телевізійна аудиторія не лише розкидана у просторі – вона розпорошена психологічно, вона може не мати спільних мотивів, інтересів, мети, тому в умовах телебачення виступ потрібно побудувати так, щоб зацікавити глядача відразу. Побудовуючи лінію спілкування з аудиторією, телекомунікатор повинен захопити увагу найменшої групи – сім'ї, яка зазвичай сидить перед телевізором” [85]. Науковець додає, що комунікатор не повинен забувати про те, що аудиторія телебачення дуже розмаїта та вимоглива водночас. Відповідно, орієнтуватись потрібно на дуже різний рівень глядачів та будувати програми так, щоб постійно підтримувати глядацький інтерес. Крім зазначених моментів, як стверджує В. Гоян, “на журналіста як на професійного мовця лягає велика відповідальність перед суспільством за виголошене в ефірі слово, бо, як відомо, озвучена думка чи ідея містить певні оцінні категорії, власне, будь-яке слово криє в собі ціннісний акцент” [20, с. 39].

За В. Гоян, чи не найголовнішою особливістю телевізійної, або ж аудіовізуальної комунікації є просторово-часова комунікативна ситуація, “за якої учасники, користуючись мовою звуко-зорових образів, перебувають у символічному контакті, зв’язку. Цей “безконтактний контакт” базується на феноменальній властивості телебачення створювати ілюзію достовірності завдяки зображувально-виразним засобам і творчо-технічним прийомам. Тому, коли ми бачимо людину на телеекрані – журналіста, який повідомляє про події в програмі новин, веде активний діалог із співрозмовником у студії, виступає модератором у дискусії між представниками різних парламентських фракцій, розповідає про екзотичну країну, цікаву

особистість тощо, сприймаємо екранного співрозмовника буквально, фізично [20, с. 40].

Досі невизначеним є питання класифікації програм на телебаченні. У нашій роботі для якісної оцінки реалізації комунікативних ознак мови у телеефірі використовуємо один із варіантів поділу передач на інформаційні, інформаційно-аналітичні та інформаційно-розважальні, запропоновані уже В. Гоян [18].

Інформаційний тип програм – це традиційна форма ефірного мовлення, характерними особливостями якого є регулярна частотність ефіру протягом доби або тижневого ефірного циклу, можливість виходу за рамки програмної композиційної єдності, використання виключно інформаційних жанрів і, безумовно, оперативність подачі інформації. Основу цього типу програм складають світові, національні та місцеві новини [18, с. 8]. Серед досліджуваних нами телепограм до інформаційного типу належать такі: “ТСН”, “ТСН. Тиждень” на “1+1”, “Факти”, “Надзвичайні новини”, “Миколина погода” на “ICTV”, “Вікна-Новини” на “СТБ”, “Новини” на телеканалі “Інтер”, “Новини” на “24 каналі”, “Час новин” на “5 каналі”, “Провінційні вісті”, що на “TV-4”, “Вісті ТТБ” на телеканалі “ТТБ” та “Новини” на каналі “ІНТБ”.

Інформаційно-аналітичний тип програм – це синтетична форма ефірного мовлення, яка поєднала оперативність, подієвість та аналітику, що перебувають у рамках сталої композиційної єдності [36, с. 42]. Мета інформаційно-аналітичних програм – ознайомити глядачів із актуальними питаннями зовнішньої та внутрішньої політики країни, суспільного та громадського життя, соціально-економічних проблем, а також досягнень та подій у галузі науки, культури, спорту. Програми

такого типу транслюються здебільшого в щотижневому телеефірі. Як правило, у таких телепередачах аналізують та обговорюють події, про які повідомлялось у щоденних програмах інформаційного типу. До інформаційно-аналітичного типу програм належать такі телепередачі, як “Свобода слова” на “ІСТV”, “Межа правди” на каналі “TV-4”, “Тема дня” на “ТТБ”.

Інформаційно-розважальний тип програм є також синтетичним за своєю структурою, оскільки формується з окремих взаємозалежних сегментів: інформаційних відеосюжетів, студійної роботи ведучого телепередачі, а також відеокліпів, пізнавальних та гумористичних номерів тощо, які пов'язані в певному рядковому співвідношенні, розрахованому на сприйняття “інформуючи – розважати”, і складають завершену композиційну єдність [18, с. 8-9]. Зазначимо, що кількість таких телепрограм велика й рейтинг високий. “Це пояснюється тим, що молоде покоління, яке працює (навчається) і їх трудова діяльність пов'язана із комп'ютерними технологіями, у вільний від роботи час намагається дивитись щось релаксуюче, приємне, позитивне. Як показує практика, на рейтинг вибору розважальних телевізійних програм впливає не лише потреба розслабитися, розважитися, а й особисті інтереси, зацікавленість змістом програми, час демонстрації в прямому ефірі” [61]. Серед вибраних нами телепрограм до цього типу можна віднести такі: “Сніданок з “1+1”, “Танці з зірками” на “1+1”, “Все буде добре”, “Мастер Шеф”, “Хата на тата” на каналі “СТБ”, “Ранок з Інтером” на “Інтері”, “M1 News”, “M1 Music Awards 2018”, “Перший TV Влог”, “Моя Profession” на “M1”, “Хто зверху”, “Ревізор: Магази́ни”, “Таємний агент” на “Новому каналі”, “З голови до п'ят” та “Арт-Терія” на “ІНТБ”.

Усну комунікацію в телеефірі репрезентує мовна діяльність журналістів та інших учасників програм. Однак така комунікація неможлива без професійної діяльності мас-медійників. За І. Заліпською, усну комунікацію журналістів у телепрограмах сегментовано за типами спілкування: студійна робота одного ведучого (це одностороння комунікація, коли ведучий розмовляє у прямому ефірі зі слухачами чи озвучує уже готовий певний матеріал, наприклад, новини), спілкування між ведучими чи гостями студії, спілкування із додзвонювачами, спілкування через смс-повідомлення [36, с. 44].

Аналізуючи усну літературну мову на телебаченні, не можемо не згадати про прямий ефір як важливий сегмент сучасного медіапростору. “Специфіка спілкування в ефірі є сьогодні важливою науковою проблемою не лише в галузі мовознавства, але й у сфері соціальних комунікацій. Адже журналіст як зразковий носій рідної мови повинен максимально дбати про її правильність, чистоту і багатство, намагатися контролювати мову інших учасників комунікації” [35, с. 152]. “З телевізійного екрана має звучати нормативна сучасна літературна вимова, яка унеможливить суржик, двомовність, неправильне наголошення слів. Доречно навіть ставити питання про певну мовну особистість тележурналіста-ведучого” [1, с. 40]. Ще один науковець Ю. Шаповал слушно зауважує: “Учасники комунікації, які беруть участь у передачі, мають не тільки своєю поведінкою, діями, зоровим образом впливати на глядача, а й словом. Сутність слова на телеекрані в самому методі дії словом, у тому, що слово це звучить. Воно не тільки оболонка значення, а й активна дія людини (і розумова, і фізична), одночасно звернута всією системою

виражальних засобів до всіх органів відчуттів отримувача інформації” [87, с. 7].

Отже, мовлення є основним виразником телевізійної прямиоефірної програми. Ведучий задає тон спілкування, орієнтує на конкретний мовний формат передачі. Його усне мовлення є засобом та інструментом впливу на глядацьку аудиторію. Жива (усна) комунікація журналістів як форма публічного спілкування мовця з аудиторією, на думку С. Єрмоленко “активізує невербальні, несловесні засоби, серед яких – інтонація, жест, міміка. Розрахована на слухове сприймання, усна публічна мова послуговується законами так званої усної граматики. Вербальний, візуальний та акустичний складники усної публічної мови виступають у єдності подання і сприймання інформації” [31, с. 691].

Однією з ознак прямого ефіру є спонтанність мовлення. Рівень спонтанності та непередбачуваності у телеефірі менш поширений, ніж, наприклад, у радіоефірі, оскільки журналісти здебільшого мають заздалегідь підготовлений текст, окремі фрагменти, запитання. І. Заліпська серед найбільш спонтанних трансляцій виділяє спортивні, зокрема футбольні матчі. Також спонтанна мовна діяльність журналіста частково помітна і в інформаційних передачах – у новинах на радіо чи телебаченні. У телевізійних шоу репрезентоване поєднання в сюжеті спонтанної і неспонтанної мови [36, с. 47].

Наше дослідження присвячене аналізу мови телекомунікаторів як у прямому, так і непрямому ефірі. У прямиоефірних телепрограмах, за моделлю І. Заліпської, виділяємо лінійний, інтерактивний і трансакційний типи комунікацій. Лінійний тип – це двосторонній процес (монолог), що передбачає лише мовну діяльність журналіста.

Такий тип комунікації переважає в інформаційних телепрограмах. Інтерактивний тип – двосторонній процес (діалог), до якого залучено журналіста і комуніканта-адресата (гостя студії, іншого журналіста у студії або журналіста, який перебуває на зв'язку з місця подій). Інтерактивний тип комунікації домінує в інформаційно-аналітичних та інформаційно-розважальних телепрограмах. Трансакційний тип – багатосторонній процес (полілог), у якому беруть участь три і більше учасники комунікації (журналіст-інтерв'юєр, два і більше комуніканти-адресати (гості студії, додзвонювачі, інші журналісти). Цей тип комунікації є характерним для інформаційних та інформаційно-розважальних телепрограм [36, с. 47-48].

Отже, специфіка журналістської діяльності відображає всю її складність і відповідальність. Людський фактор у цій сфері є визначальним. “Налагодження комунікативних взаємин у творчовиробничій структурі телевізійної комунікації відбувається за активною участю реальних людей; сама атмосфера діалогічності, плюралізму, багатогранності спілкування постає у світлі людського виміру. Власне, дистанція між телевізійним екраном і телевізійною аудиторією, між телевізійним персонажем і телевізійним глядачем регулюється зокрема й завдяки інтенсифікації самого процесу телевізійного спілкування. Ця умовна дистанція є своєрідним лакмусовим папірцем, який фіксує рівень відкритості телевізійного персонажа й ступінь довіри до нього з боку телевізійного глядача” [20, с. 41].

## РОЗДІЛ 2. НОРМАТИВНІСТЬ ЯК ЦЕНТРАЛЬНА КОМУНІКАТИВНА ОЗНАКА УКРАЇНСЬКОГО УСНОГО МОВЛЕННЯ НА ТЕЛЕБАЧЕННІ

### 2.1. Рівень правильності української мови в ЗМІ

ЗМІ – важливий елемент сучасного життя. Вони активно реагують на суспільні процеси і віддзеркалюють їх. Обов’язок ЗМІ – не лише доносити інформацію, пропагувати прогресивні ідеї, але й засвідчувати високий рівень культури мови. “Невпинний розвиток інформаційних обмінів у сучасному суспільстві вимагає правильності поданої інформації як з погляду змісту, так і з погляду нормативного відображення знаків, що сприяє легшому сприйняттю тексту реципієнтами” [42, с. 27].

Правильність – базова комунікативна ознака культури мови, в основі якої лежить дотримання норм сучасної літературної мови. За Н. Бабич, нормативним є мовлення: 1) що відповідає системі мови, не суперечить її законам; 2) в якому варіант норми володіє новими семантико-стилістичними можливостями, увиразнює, уточнює контекст, дає додаткову і вичерпну інформацію; 3) в якому не допущено стилістичного (і стильового) дисонансу; 4) в якому доречно обґрунтовані застосовані норми з іншого стилю; 5) в якому не допущене зміщування норм різних мов під впливом білінгвальної мовленнєвої практики [4, с. 69]. Телебачення сьогодні – це один з найважливіших важелів, який визначає особливості функціонування української мови. Саме мас-медійний продукт демонструє багатоманітність стильових різновидів літературної мови і перебуває в

центрі відображення змін, які у ній відбуваються. Мова художньої літератури теж бере на себе схожу роль, проте у телеефірі окреслена тенденція відбувається значно швидше.

Лінгвальним виразником правильності усної мови на телебаченні є рівень дотримання таких літературних норм: орфоепічних, акцентуаційних, лексико-фразеологічних, морфологічних, синтаксичних, стилістичних. Орфографічні і пунктуаційні норми також сюди належать, проте їх аналіз здійснюється в окремих ситуаціях (за наявності титрів, назв телесюжетів і рухомих рядків).

Нашим завданням було детально дослідити мовну діяльність журналістів у телеефірі з огляду на її нормативність. Зокрема, під приціл нашого аналізу підпадали різні типи спілкування ведучих зі слухачами та додзвонювачами у різних типах програм (інформаційних, інформаційно-аналітичних, інформаційно-розважальних). Власне, з цього ракурсу проаналізуємо відхилення від літературної норми в усіх типах усної комунікації (лінійній, інтерактивній і трансакційній).

У вимові журналістів переважають такі порушення орфоепічних норм:

– вимова голосних звуків на російський кшталт, сплутування звуків [a] – [o] – [y]: розчищати *тратуари* (замість *тротуари*) (1+1, “ТСН”, 16.01.18, 17:05); прагнули *ревалюції* (замість *революції*) (ICTV, “Свобода слова”, 22.01.18, 22:52); *їхали з Харькова* (замість *Харкова*) (ICTV, “Надзвичайні новини”, 19.01.18, 20:00); *діагноз підтверджено лабараторно* (замість *лабораторно*) (1+1, “Сніданок з 1+1”, 01.02.18, 07:44);

– пом'якшена вимова шиплячих: про [шч'о] будем говорити (замість *що*);

– неспрошення у групах приголосних: у Празьському граді (замість *Празькому*) (1+1, “ТСН”, 16.01.18, 17:12); *тижднева перерва* (замість *тижнева*) (СТБ, “Все буде добре”, 29.11.17, 16:30); *в товаришському колі* (замість *товариському*) (1+1, “ТСН”, 16.01.18, 16:50);

– вимова звука [ш] замість [щ]: та що ти не кажеш! (замість *що*) (Інтер, “Ранок з Інтером”, 23.01.18, 07:26); *щось та й станцюємо* (замість *щось*) (1+1, “Танці з зірками”, 29.10.17, 22:01);

– вимова звука [г] замість [ґ] та навпаки: перебував у вигнанні (замість *вигнанні*) (5 канал, “Час Новин”, 25.07.18, 12:13); *опинився за ґратами* (замість *за гратами*) (ICTV, “Надзвичайні новини”, 19.01.18, 20:08);

– неправильне позиційне розташування звуків [у] – [в], [і] – [й]: в залі вирували бурхливі емоції (замість *у залі*) (1+1, “ТСН”, 16.01.18, 16:51); *вбивство в столиці* (замість *у столиці*) (1+1, “ТСН”, 05.01.18, 19:47); *в крижану воду* (замість *у крижану*) (ICTV, “Факти”, 19.01.18, 19:09); *були ву Львові* (замість *у Львові*) (ІНТБ, “Новини”, 12.01.18, 10:10); *писати і говорити* (замість *й говорити*) (1+1, “ТСН”, 04.01.18, 19:48).

Чисельними за нашими підрахунками були й акцентуаційні нормопорушення. Найчастіше помилки помічені у наголошенні іменників, зокрема:

– у формі множини: *дві новині́* (замість *нові́ни*) (1+1, “ТСН”, 04.01.18, 19:43); *завітають колядни́ки́* (замість *коля́дники*) (ICTV, “Факти”, 06.01.18, 18:52); *понад сто вірші́в* (замість *вірші́в*) (ICTV,

“Факти”, 06.01.18, 18:53); *чіткі вимоги* (замість *вимоги*) (24 канал, “Новини”, 04.12.17; 12:17);

– непрямих відмінках: у *суді* (замість у *суді*) (СТБ, “Вікна-новини”, 13.12.17, 17:41); *не ловить мережу* (замість *мережу*) (Інтер, “Ранок з Інтером”, 17.01.18, 08:16);

– середнього роду: *навчання* на бюджетній формі (замість *навчання*) (ТТБ, “Вісті ТТБ”, 04.12.17, 17:13); *зобов'язання турагента* (замість *зобов'язання*) (1+1, “ТСН”, 08.07.18, 19:35); *завдання артиста* (замість *завдання*) (М1, “М1 News”, 16.03.18, 17:21).

Досить поширені випадки неправильного наголошення дієслів: *спала і мріяла* (замість *спала*) (1+1, “Сніданок з 1+1”, 18.01.18, 09:21); *можуть призвєсти* (замість *привести*) (ТТБ, “Тема дня”, 29.12.17, 13:42); *зняли на відео* (замість *зняли*) (ICTV, “Факти”, 03.08.18, 21:14); *сьогодні прийняли рішення* (замість *прийняли*) (1+1, “ТСН”, 04.01.18, 20:02); *поки жи́ла мати* (замість *жила́*) (Інтер, “Новини”, 25.01.18, 17:52); *завтра пі́дуть* (замість *підуть*) (24 канал, “Новини”, 31.07.18, 14:06).

Також були зафіксовані помилки у виборі наголосу в інших частин мови, зокрема:

– прикметників: на *черговій* сесії (замість *черговій*) (TV-4, “Провінційні вісті”, 02.02.18, 16:03); *греко-католицької* церкви (замість *греко-католицької*) (ICTV, “Факти”, 03.08.18, 21:21); *питання українського* народу (замість *українського*) (СТБ, “Вікна-новини”, 13.09.17, 22:23);

– числівників: на глибині *чотирнадцяти* метрів (замість *чотирнадцяти*) (ICTV, “Надзвичайні новини”, 24.01.18, 19:26);

– займенників: *мо́го перебування* (замість *мого́*) (Інтер, “Новини”, 25.01.18, 17:50); *цьо́го разу* (замість *цього́*) (ICTV, “Факти”, 03.08.18, 21:15); 03.08.18, 21:21);

– прислівників: *цьогоріч вимагають* (замість *цьогоріч*) (ICTV, “Факти”, 03.08.18, 21:25); *ділянка поблизу́* (замість *поблизу*) (ICTV, “Факти”, 03.08.18, 21:15).

Зауважимо, що аналіз порушень орфоепічних та акцентуаційних норм ми здійснювали, беручи до уваги мовлення як і працівників телебачення, так і інших учасників телефіру (додзвонювачів, гостей студій). Досить передбачувано, що мова останніх менш нормативна, оскільки вони не мають досвіду, якими володіють професійні журналісти. Та й знання літературних норм української мови також відіграє не останню роль. Крім того, важливим є ще той фактор, чи здійснювалась телекомунікація у прямому чи непрямому ефірі. Закономірно, що у прямому ефірі значно важче працювати, оскільки тут мовлення учасників відносно спонтанне, і потрібно бути максимально уважним до власних висловлювань. Інколи зосереджуватись на змісті повідомлення і на технічній правильності його подачі важко навіть професіоналу, а звичайному, некомпетентному у цій сфері мовцю й поготів.

У ході спостереження за мовою всеукраїнського та регіонального телебачення ми виділили найпоширеніші порушення лексичних норм:

– уживання слів та словосполучень, не властивих українській мові: *такий красень, голова просто **оборотом*** (замість *обертом*) (1+1, “Сніданок з 1+1”, 18.01.18, 09:22); *ми вважаємо їх **недоскональними*** (замість *недосконалими*) (24 канал, “Новини”,

31.07.18, 14:02); *тобі не пасує* (замість *не личить*) (1+1, “Танці з зірками”, 03.09.17, 22:11);

– уживання слів у невластивих їм значеннях та порушення їх лексичної сполучуваності: *треба на це ставити* увагу (замість *звертати*) (1+1, “Сніданок з 1+1”, 28.12.17, 09:11); *кіт намагався відкрити двері* (замість *відчинити*) (СТБ, “Все буде добре”, 29.11.17, 16:17); *програма продовжується* (замість *триває*) (ICTV, “Свобода слова”, 22.01.18, 23:05); *відношення кондукторів до людей має бути кращим* (замість *ставлення*) (ТТБ, “Вісті ТТБ”, 26.01.18, 20:38); *підсумки підвели, ордени вручили* (замість *підбили*) (М1, “М1 News”, 16.03.18, 17:16);

– стилістично немотивований плеоназм: у *жовтні місяці* (замість у *жовтні*) (1+1, “ТСН”, 04.01.18, 20:01); у *своєму особистому ставленні* (замість у *своєму ставленні*) (ICTV, “Свобода слова”, 22.01.18, 23:05); *захворювання має регресувати назад* (замість *захворювання має регресувати*) (ІНТБ, “З голови до п’ят”, 07.12.17, 18:45); *місяць часу була* (замість *місяць була*) (TV-4, “Провінційні вісті”, 12.01.18, 19:12); *працевлаштуватись на робітничу професію* (замість *влаштуватись*) (TV-4, “Провінційні вісті”, 12.01.18, 19:14); *взаємостосунки в соціумі* (замість *стосунки в соціумі*) (ICTV, “Свобода слова”, 22.01.18, 23:05).

Тавтологію та невиправданий повтор слів теж спостерігаємо серед поширених лексичних відхилень: *Щодо техніки, то техніки на міських дорогах було сьогодні близько сотні одиниць* (замість *щодо техніки, то її на міських дорогах було сьогодні близько сотні одиниць*) (1+1, “ТСН”, 16.01.18, 19:39); *підтримки у друзів у своєму прагненні отримати нове тіло дівчина не отримала* (замість

*підтримки у друзів у своєму прагненні отримати нове тіло дівчина не здобула)* (1+1, “Сніданок з 1+1”, 17.11.17, 08:28); *у вас передостанній результат, але на ваш результат може вплинути голосування журі (замість у вас передостанній результат, але на нього може вплинути голосування журі)* (1+1, “Танці з зірками”, 03.09.17, 22:33); *сьогодні все пішло не за планом як запланували судді (замість сьогодні все пішло не за планом суддів)* (24 канал, “Новини”, 31.07.18, 14:07); *вони могли би реалізовувати свої реальні можливості (замість вони могли би реалізовувати свої фактичні можливості)* (ТТБ, “Тема дня”, 19.01.18, 19:41); *зал повністю заповнений (замість зал цілком заповнений)* (ІНТБ, “Арт-Терія”, 09.11.17, 10:37).

Такого типу лінгвальні порушення зафіксовані не лише у межах одного речення: *сьогоднішню “Свободу слова” ми хотіли якраз присвятити обговоренню того, що ж таке соборність в час війни. І обговорити це ми хотіли якраз не з політиками, а з представниками культури, науки і журналістики (замість сьогоднішній випуск “Свободи слова” ми б хотіли присвятити обговоренню питання соборності в час війни. І зробити це ми бажаємо не з політиками, а з представниками культури, науки і журналістики)* (ICTV, “Свобода слова”, 22.01.18, 22:26); *Росію визнано країною-агресором, а тимчасова окупація наших територій офіційно визнана незаконною. Україна визнає тільки два документи з окупованих територій – свідоцтва про народження і про смерть (замість Росію названо країною-агресором, а тимчасова окупація наших територій офіційно визнана незаконною. Україна затверджує*

*тільки два документи з окупованих територій – свідцтва про народження і про смерть*) (ICTV, “Факти”, 18.01.18, 18:45).

Перелічені нормопорушення було зафіксовано в мові як студійних телеведучих, так і додзвонювачів. Нерідко такі ж помилки допускали і співрозмовники, у яких брали інтерв'ю: *одна з особливостей, яку ми виховуємо у своїх вихованцях – збереження народних традицій* (замість *одна з особливостей, яку ми прививаємо своїм вихованцям, – збереження народних традицій*) (ІНТБ, “Арт-Терія”, 04.01.18, 10:32); *частка бюджетних коштів, які повинні залишатись в бюджетах громад, повинна сягати п'ятдесяти відсотків* (замість *частка коштів, які повинні залишатись в бюджетах громад, має сягати п'ятдесяти відсотків*) (24 канал, “Новини”, 04.12.17, 12:14).

Результати огляду програм показують, що ще однією популярною звичкою телекомунікаторів є надмірне вживання іншомовної лексики. Зважаючи на стрімкий розвиток суспільних явищ, не заперечуємо можливість застосування такого типу слів у нашому мовленні, проте лише в тому випадку, коли нема українського відповідника. На жаль, дійсна картина на телебаченні суперечить сказаному. Англіцизми та латинізми трапляються дуже часто. Вважаємо слушною думку І. Фаріон: “Корисність запозичень може несподівано перетворитись у свою протилежність. Через невпинний тиск шалених запозичень у носіїв мови-вбирача занепадають власні мовотворчі сили та не розвиваються або слабшають стосунки з прямими носіями рідномовної стихії” [84, с. 164].

Мотивація надмірного використання запозиченої лексики, на нашу думку, може бути різною. Досить часто навмисне до такого

“прийому” вдаються учасники телеефіру, бажаючи виглядати обізнаними у всьому сучасному та “модному”. Ще одною причиною може бути неусвідомлене вживання телевізійниками запозичень. Іншомовні слова настільки набули поширення у мовленні українців, що факт їхнього використання розглядають як цілком нормальний і такий, що не суперечить мовному еталону. Наведемо декілька прикладів: учасники команд міряються фізичними своїми **кондиціями** та інтелектуальними (замість учасники команд міряються своїми фізичними та інтелектуальними **здібностями**) (Новий канал, “Хто зверху”, 08.06.18, 20:12); *тим, у кого немає підігріву сидінь, підійде ось такий девайс* (замість *тим, у кого немає підігріву сидінь, підійде ось такий пристрій*) (Інтер, “Ранок з Інтером”, 18.01.18, 08:19); **мінімізування** кількості використання піротехніки (замість **зменшення** кількості використання піротехніки) (ТТБ, “Тема дня”, 29.12.17, 13:41); *запроваджено систему превентивної посипки на вулицях* (замість *запроваджено систему запобіжних заходів у вигляді посипки вулиць*) (ТТБ, “Вісті ТТБ”, 04.12.17, 17:02); *держава не зробила фактично жодних кроків для того, щоб розказати яка візія у нас щодо території Криму або Донбасу* (замість *держава не зробила фактично жодних кроків для того, щоб розказати яке наше бачення щодо території Криму або Донбасу*) (ICTV, “Свобода слова”, 22.01.18, 22:42); *ті, хто мають дуже мало грошей, перемагають, якщо вони йдуть цим шляхом, локалізуючи* свою увагу на конкретну аудиторію (замість *ті, хто мають дуже мало грошей, перемагають, якщо вони йдуть цим шляхом, звертаючи* свою увагу на конкретну аудиторію) (ICTV, “Свобода слова”, 22.01.18, 22:36).

Найбільша частка вживання іншомовної лексики належить телеведучим інформаційно-розважальних програм. Проілюструємо прикладами з мовлення телевізійників програм на каналі М1: *ті, хто влаштували вже понад тисячу івентів і зробили це на високому рівні* (замість *ті, хто влаштували вже понад тисячу заходів і зробили це на високому рівні*) (М1, “М1 Music Awards 2018”, 09.12.17, 20:11); *настав час для одної із спеціал номінації* (замість *настав час для одної із особливих номінацій*) (М1, “М1 Music Awards 2018”, 09.12.17, 20:15); *хотіли б дізнатись, як все відбувається на бекстейджі* (замість *хотіли б дізнатись, як все відбувається поза сценою*) (М1, “М1 Music Awards 2018”, 09.12.17, 20:36); *Вже шість років вони дивують нас своїм саундом* (замість *вже шість років вони дивують нас своєю творчістю* (хоч і прямий переклад з англійської – звук (sound) (М1, “М1 Music Awards 2018”, 09.12.17, 20:41); *розвиток музичної культури і промоція найкращих її представників залишаються головною метою премії* (замість *розвиток музичної культури і просування найкращих її представників залишаються головною метою премії*) (М1, “М1 News”, 16.03.18, 17:18).

Насправді потенціал нашої мови надзвичайно великий. Шкода, що на всеукраїнському та регіональному телебаченні це не до кінця розуміють. У процесі нашого дослідження помітили, що тенденція до утворення неологізмів на основі питомого лексичного матеріалу чи власних словотворчих засобів не надто показна, натомість рівень використання іноземної лексики значно вищий. “Уникнути запозичень неможливо, як і контакту з зовнішнім світом. Але можливо втілити в життя кодекс самодостатності української мови. Він ґрунтується на

усвідомленні первинності і невичерпності ресурсів своєї мови, потужне і неспинне задіяння яких – запорука її розвитку” [84, с. 179].

Значний пласт помилок на телебаченні становлять відхилення, пов’язані із вживанням росіянізмів. У роботі поділимо їх на власне росіянізми, тобто окремі російські лексеми, і так звані кальки з російської мови:

1)власне росіянізми: *хочемо, щоб цей вогонь приніс тепло і уют* (замість *затишок*) (1+1, “ТСН”, 04.01.18, 19:50); *визначитись зі спеціалістом, який стане вашим сімейним доктором* (замість *лікарем*) (1+1, “Сніданок з 1+1”, 17.01.17, 08:44); *у них потрясаюча розтяжка* (замість *неперевершена*) (1+1, “Танці з зірками”, 29.10.17, 21:16); *сімейні ссори і скандали* (замість *сварки*) (1+1, “Танці з зірками”, 29.10.17, 21:57); *що ви мені показуєте туалетну бумагу?* (замість *туалетний папір*) (Новий канал, “Ревізор: Магазили”, 28.05.18, 07:53);

2)кальки з російської мови: *розвернула дитину, щоб покормити* (замість *погодувати*) (1+1, “ТСН”, 04.01.18, 19:38); *не можемо заказати ескалатор* (замість *замовити*) (СТБ, “Вікна-новини”, 19.01.18, 17:43); *визвали лікаря* (замість *викликали*) (1+1, “ТСН”, 04.01.18, 19:41); *поводить себе як дитина, яка обіжається* (замість *ображається*) (СТБ, “Вікна-новини”, 19.01.18, 17:50); *він поступив не по-людськи* (замість *вчинив*) (СТБ, “Вікна-новини”, 05.01.18, 22:15); *весь тиждень вона намікала на якусь змову продюсерів і суддів* (замість *натякала*) (1+1, “Танці з зірками”, 08.10.17, 21:57); *чого не зробиш заради своєї улюбленої партнерші* (замість *партнерки*) (1+1, “Танці з зірками”, 01.10.17, 22:01); *складність заключається в тому* (замість *полягає*) (1+1, “ТСН”, 19.06.18, 19:32); *по мірі того, як*

будуть телефонувати люди (замість *відповідно до того, як*) (TV-4, “Межа правди”, 31.10.17, 20:17).

Ну і, звичайно, наводимо поширені кальковані слова та конструкції, без яких не обходиться жодний телеканал: *в роботах мають приймати участь безробітні* (замість *брати участь*) (TV-4, “Провінційні вісті”, 12.01.18, 19:14); *у шоу прийняли участь* (замість *взяли участь*) (СТБ, “Все буде добре”, 27.11.17, 16:42); *і що ми маємо на даний момент?* (М1, “M1 News”, 16.03.18, 17:21); *на даний момент ці кіоски зачинені* (ICTV, “Факти”, 03.08.18, 21:14); *у нас є деякі рекорди на рахунок нового альбому* (замість *щодо*) (1+1, “Сніданок з 1+1”, 10.12.17, 08:20); *ми порахували, що так буде краще* (замість *вважали*) (Новий канал, “Хто зверху”, 08.06.18, 20:16).

Згадана уже І. Фаріон називає такі слова “росіянізмами-варваризмами”, потреба в яких цілком безглузда [84, с. 168]. О. Пономарів зі свого боку зазначає: “Нехтуючи українську мову, наші журналісти забувають, що то аж ніяк не їхня особиста справа. Адже шанобливе чи зневажливе ставлення до мови корінного народу громадян країни безвідносно до їхньої національної належності свідчить про нормальну чи ненормальну обстановку в державі” [69, с. 206].

На граматичному рівні кількісно найбільша група помилок стосується відмінювання іменників. Серед них переважають неправильні форми іменників чоловічого роду II відміни однини в родовому відмінку. У мові різних учасників телекомунікації спостерігаємо такі відхилення: *служниці особливого католицького ордена* (замість *ордену*) (1+1, “ТСН”, 04.01.18, 19:53); *у мене не було навіть спального мішку* (замість *мішка*) (5 канал, “Час Новин”,

01.03.18, 19:22); з *потяга* евакуювали (замість *потягу*) (1+1, “ТСН”, 04.01.18, 20:00); *тарифи для гуртожитка* (замість *гуртожитку*) (TV-4, “Межа правди”, 31.10.17, 20:14); *не мав паспорту* (замість *паспорта*) (ICTV, “Надзвичайні новини”, 24.01.18, 19:32); *сніг не прилипає до асфальта* (замість *асфальту*) (ТТБ, “Вісті ТТБ”, 04.12.17, 17:03); *прямували до Конотона* (замість *Конотопу*) (ICTV, “Факти”, 03.08.18, 21:10).

Також помилки зафіксовано й у інших випадках відмінювання. Спостерігаємо порушення норм у формах:

– орудного відмінка (неправильне утворення слова, неправильний вибір закінчення): з численними *переломами* (замість *переломами*) (1+1, “ТСН”, 04.01.18, 19:35); *перевіряти це ми будемо разом з моєю гостьєю* (замість *гостею*) (СТБ, “Все буде добре”, 30.11.17, 15:55);

– місцевого відмінка: *неможливо було лежати в постілі* (замість *постелі*) (СТБ, “Вікна-новини”, 08.01.18, 17:56); *по горам стрибати* (замість *горах*) (1+1, “Танці з зірками”, 03.09.17, 22:13).

Труднощі виникали і з вибором правильної форми імен, зокрема у родовому та кличному відмінках: *Ігора принижували і били* (замість *Ігоря*) (СТБ, “Вікна-новини”, 24.11.17, 22:08); *доброго дня, пане Олександр* (замість *Олександрє*) (Інтер, “Ранок з Інтером”, 19.01.18, 09:25); *дивіться, скільки покупців у Любов Іванівни* (замість *Любові*) (Новий канал, “Ревізор: Магазины”, 28.05.18, 07:53); *Настю, привіт!* (замість *Настє*) (24 канал, “Новини”, 28.07.18, 11:02).

Ще траплялись випадки, коли журналісти, щось повідомляючи, робили помилки не лише у межах одного відмінка (неправильне закінчення, відсутність чергування голосних), а взагалі обирали

неправильну форму відмінювання: *близько двох тисяч людей перебувають на обліку станом на **початку** цього року* (замість *початок* (З.В.) (TV-4, “Провінційні вісті”, 12.01.18, 19:15); *гуртом на порятунк парашутистці* (замість *парашутистки* (Р.В.) (1+1, “ТСН”, 18.07.18, 08:07).

Крім того, помічені були нормопорушення у числівниково-іменникових конструкціях: *взяли участь чотири вантажних автомобільних **гігантів*** (замість *гіганти*) (ICTV, “Факти”, 25.01.18, 06:48); *шістдесят два народних **депутата*** (замість *депутати*) (ТТБ, “Тема дня”, 24.01.18, 13:56).

До іменникових відхилень відносимо також неправильну родову кваліфікацію форм: *варикоз вен **третьої степені*** (замість *третього степеня*) (ІНТБ, “З голови до п’ят”, 23.11.17, 17:24); *щеплення від **кори*** (замість *кору*) (TV-4, “Межа правди”, 06.02.18, 20:31).

Цікавими були наші спостереження стосовно відмінювання незмінних іншомовних іменників. Звернемо увагу на лексему “авто”, яка, як відомо, не відмінюється і не набуває форм множини. Часом ведучі змінювали це слово у контексті повідомлення. Проте, вже у наступних висловлюваннях, самі собі суперечивши, говорили правильно: *Учасники акції зібрались на перехресті вулиць, де стався вибух **авта*** (замість *авто*), *яким він кермував. Машина належала керівниці видання “Українська правда” Олені Притулі, але її в **авто** не було* (5 канал, “Час Новин”, 20.07.18, 17:01); *ці **копи**, як і попередники, зупиняли перші **ліпші авта́*** (замість *авто*)... *Втік на **авто**, лишивши напарника* (ICTV, “Факти”, 03.08.18, 21:16). Таку варіантність можна пояснити тенденцією до використання форм, які обговорює лінгвосоціум у контексті реформування правопису. Проте варто

зазначити, що такі випадки поодинокі. Переважно вживання аналізованої лексеми у мовленні телекомунікаторів нормативне: *23-річний водій намагався втекти та зняти номерні знаки з авто* (24 канал, “Новини”, 31.07.18, 14:02); *кошеня забилося під авто* (1+1, “ТСН”, 17.02.18, 16:55).

Відмінювання числівників теж становить велику частку від загальних граматичних відхилень на телебаченні:

– відмінкове закінчення числівника *тисяча*: у *тисяча храмів* (замість у *тисячі храмах*) (ICTV, “Факти”, 07.01.18, 18:45);

– відмінювання числівників *дев’яносто, сто*: *близько сто років* (замість *ста*) (ІНТБ, “З голови до п’ят”, 18.01.18, 18:56); у *дев’яносто зі ста випадків* (замість *дев’яноста*) (ICTV, “Надзвичайні новини”, 19.01.18, 19:36);

– відмінювання числівників, які позначають інші десятки і сотні: *концерти у тридцяти п’яťох містах України* (замість *тридцяти п’яти* або *тридцятьох п’яťох*) (1+1, “Сніданок з 1+1”, 28.12.17, 08:24); *провели більше ніж чотирьохсот годин у репетиційній залі* (замість *чотириста годин*) (1+1, “Танці з зірками”, 29.10.17, 21:48); *цей цілющий гейзер був відкритий ще у семидесятих* (замість *сімдесятих*) (Інтер, “Ранок з Інтером”, 30.11.17, 09:24); *норма не вище семидесяти п’яти* (замість *сімдесяти п’яти*) (Новий канал, “Ревізор: Магази́ни”, 28.05.18, 07:30); *близько триста п’ятдесятьох сімей* (замість *трьохсот п’ятдесяти*) (ІНТБ, “Новини”, 29.01.18, 13:07); *представник чотирьохста громад* (замість *чотирьохсот*) (24 канал, “Новини”, 04.12.17, 12:03); *з п’ятиста жителів* (замість *п’ятисот*) (ICTV, “Факти”, 03.08.18, 21:26);

– відмінювання числівників від *одного* до *десяти*: *познайомили вас з п'ять трендів цього року* (замість *п'ятьма трендами*) (1+1, “Сніданок з 1+1”, 10.12.17, 08:26).

Ну і додамо ще випадок неправильного поєднання числівника з іменниками: *трьоє яблук* (замість *три яблучка*) (ICTV, “Факти”, 03.08.18, 21:14).

Уживання форм інших частин мови (дієслів, прикметників, прислівників, займенників) становить меншу частину граматичних помилок. Виділяємо такі:

#### 1) дієслівні:

– неправильне утворення особових форм дійсного способу: *декілька раз заглядувала, але боялась взяти* (замість *заглядала*) (СТБ, “Все буде добре”, 30.11.17, 16:07); *квитки розкупалися миттєво* (замість *розкупувались*) (ІНТБ, “Арт-Терія”, 09.11.17, 10:38); *сюжет побачуть глядачі* (замість *побачать*) (TV-4, “Провінційні вісті”, 25.10.17, 19:21); *потім такі компанії банкрутіють* (замість *банкрутують*) (1+1, “ТСН”, 04.01.18, 19:35);

– використання ненормативних форм дієприкметників: *стане єднаючим фактором* (замість *єднальним*) (ICTV, “Свобода слова”, 22.01.18, 22:53); *багато діючих політиків* (замість *чинних*) (ICTV, “Свобода слова”, 22.01.18, 23:05); *культура є підсилюючим фактором* (замість *підсилювальним*) (ICTV, “Свобода слова”, 22.01.18, 23:05); *підтверджуючі документи* (замість *документи, що підтверджують*) (ICTV, “Факти”, 05.01.18, 18:57); *на сцену вийде мандруючий телеведучий* (замість *телеведучий-мандрівник*) (1+1, “Танці з зірками”, 03.09.17, 21:48);

#### 2) прикметникові:

– неправильне утворення форм ступенів порівняння якісних прикметників:

*самих кваліфікованих дипломатів* (замість *найбільш кваліфікованих*) *шпиталь* (1+1, “ТСН”, 04.01.18, 19:55); *саме головне* – *це бажання* (замість *найголовніше*) (ІНТБ, “Арт-Терія”, 09.11.17, 10:35); *проголосувати за самий класний номер* (замість *найкращий*) (М1, “M1 Music Awards 2018”, 09.12.17, 20:58); *школярі більш сміливіші, кмітливіші* (замість *сміливіші, кмітливіші (більш сміливі, кмітливі)*) (1+1, “Сніданок з 1+1”, 18.01.18, 09:23);

### 3) займенникові:

– невиправдане нагромадження займенників: *натуральна тканина, вона може коштуватись* (замість *натуральна тканина може коштуватись*) (СТБ, “Все буде добре”, 29.11.17, 16:09);

### 4) прислівникові:

– неправильне утворення форм ступенів порівняння прислівників: *більш глибше дивитись* (замість *глибше*) (ICTV, “Надзвичайні новини”, 24.01.18, 19:30); *менш масштабніше повторять* (замість *менш масштабно*) (1+1, “ТСН. Тиждень”, 03.12.17, 20:04); *слідкують більш уважніше* (замість *уважніше*) (1+1, “ТСН”, 19.06.18, 19:33).

Крім зазначених морфологічних порушень норм, також зафіксовано чисельні відхилення на рівні синтаксису. При чому здебільшого помилки цього типу уникають студійні ведучі, а допускають учасники телеефіру, які працюють у спонтанних умовах. Найбільшу частку нормопорушень становлять такі:

– неправильне прийменникове керування: *за сім місяців* (замість *через сім місяців*) (1+1, “ТСН”, 16.01.18, 17:12); *більше ніколи не сяде*

*до керма* (замість *за кермо*) (СТБ, “Вікна-новини”, 13.12.17, 22:11); *із закону забрали тезу по тому, щоб відмінити вільну економічну зону Крим* (замість *про те*) (ICTV, “Свобода слова”, 22.01.18, 22:42); *по сприйняттю публіки* (замість *за сприйняттям*) (ICTV, “Свобода слова”, 22.01.18, 22:52); *згідно цих графіків* (замість *згідно з*) (ICTV, “Факти”, 05.01.18, 19:00); *ви виробляєте олію згідно ДСТО?* (замість *згідно з*) (Новий канал, “Ревізор: Магази́ни”, 28.05.18, 07:38); *співбесіда відбувається на українській мові* (замість *по-українськи* або *українською мовою*); *комплекс заходів по перевірці* (замість *з перевірки*) (ТТБ, “Вісті ТТБ”, 05.01.18, 17:10); *домагаються до мене* (замість *домагаються мене*) (М1, “М1 Music Awards 2018”, 09.12.17, 21:21); *виходить з комітету по правам людини* (замість *з прав*) (1+1, “ТСН”, 08.07.18, 19:51);

– неправильний вибір відмінка керованого слова: *всупереч інтересів США* (замість *інтересам*) (1+1, “ТСН”, 04.01.18, 19:42); *зробите когось переможця своїм голосуванням* (замість *переможцем*) (1+1, “Танці з зірками”, 29.10.17, 21:14).

На стилістичному рівні зафіксовані помилки у мовленні журналістів можна поділити на три групи:

– уживання слів одного стилю в тексті іншого: *не беріть із собою маленьких діточок, бо якщо вони почнуть верещати, це може зіпсувати свято* (1+1, “Сніданок з 1+1”, 17.01.17, 08:17); *краще я зараз заклею вебку свого ноутбука* (1+1, “ТСН. Тиждень”, 03.12.17, 19:51); *головне нічого не забути: рушник, обручки, підпис, свідоцтво і шампусік* (1+1, “Сніданок з 1+1”, 17.01.17, 08:13);

– уживання мовних штампів: *центр реабілітації, де в дійсності надаються будь-які послуги* (замість *насправді*) (ТТБ, “Тема дня”,

19.01.18, 19:42); **по великому рахунку в Італії та Німеччині дуже багато регіональних фондів (замість загалом)** (ІНТБ, “Арт-Терія”, 09.11.17, 10:32); **на сьогоднішній день ми твердо можемо взяти тридцять чоловік з тою технікою, що в нас є** (ІНТБ, “Новини”, 30.01.18, 13:03); **ця новорічна карамелька найбільше користується популярністю** (замість **є найбільш популярною**) (ІНТБ, “Новини”, 12.01.18, 10:10);

– використання жаргонної та сленгової лексики: **є, мабуть, категорія людей, яким по барабану те, що їхні громадяни, містяни пережили** (ТТБ, “Тема дня”, 29.12.17, 13:46); **якщо брати сам “павук”, за основу береться геометрична фігура ромб і відповідно до неї повинно вже ніби плясатися** (ІНТБ, “Арт-Терія”, 04.01.18, 10:33); **ой добіг, добіг! І де ти шлявся?** (М1, “М1 Music Awards 2018”, 09.12.17, 21:16); **ніякий артист не погодиться, щоб йому фігачили стільки дизлайків** (М1, “М1 News”, 16.03.18, 17:21); **тусити всю ніч з мамкою і тактком – справа не з легких** (М1, “Перший TV Влог”, 20.03.18, 11:02); **там же так кльово** (М1, “Перший TV Влог”, 20.03.18, 11:06).

Окремого коментаря заслуговує факт використання іншомовних вкраплень у розмові ведучого програми на телеканалі М1. Аналізуючи вище лексичні нормопорушення, ми зазначали, що надмірне вживання іноземних слів засмічує нашу мову, тому цього потрібно уникати. Проте зафіксували випадки, коли такі “прийоми” виправдані і застосовуються зі стилістичною метою.

Так, програма “Перший TV Влог” побудована за принципом огляду відео із життя зірок (сучасна назва – влог) та коментування їх ведучим. В одному з випусків глядачам було запропоновано

переглянути влоги із зафіксованими моментами із життя артистів в Америці. Відповідно ведучий часто вдавався до використання англіцизмів у своєму мовленні, які, проте, не несли якогось негативного навантаження, а навпаки мали комічний ефект: *стоп, гайс, донт панік!* (М1, “Перший TV Влог”, 20.03.18, 11:01); *dia френдс, пам’ятайте...* (М1, “Перший TV Влог”, 20.03.18, 11:01); *головне питання оф зе дей* (М1, “Перший TV Влог”, 20.03.18, 11:06); *вері сейв спосіб схуднення* (М1, “Перший TV Влог”, 20.03.18, 11:08); *американські зу лаверс (любителі животних)* (зауважуємо росіянізм) *стверджують* (М1, “Перший TV Влог”, 20.03.18, 11:09). Підназва випуску – також за зразком американських телепрограм: “*Breaking News з Денисом Христовим*”. Підкреслимо, що в інших випусках “*Першого TV Влогу*” мовлення ведучого було нормативним.

Загалом варто відзначити позитивну тенденцію в телепрограмах інформаційно-розважального типу. І. Заліпська у своїй дисертації [36], описуючи стилістичні нормопорушення на “Новому каналі” та “М1”, наголосила на низькопробному мовленні ведучих, що характеризувалось великою кількістю розмовно-просторічної, вульгаризованої жаргонної лексики. Ми ж натомість можемо стверджувати про значно вищий рівень якості мовлення учасників телефіру, навіть у програмах діалогізованого типу (які, власне, і зазнали найбільшої критики у І. Заліпської). Звичайно, нормопорушення, зокрема стилістичні, у телекомунікаторів були помічені, проте, порівнюючи із ситуацією 5 років тому, їх кількість значно менша. І це не може не тішити.

Отже, проаналізувавши рівень правильності на всеукраїнських та регіональних телеканалах, констатуємо порушення норм на всіх

мовних рівнях. Найбільше помилок було зафіксовано у програмах інформаційно-аналітичного та інформаційно-розважального типу, зокрема у мовній діяльності додзвонювачів та гостей студій. Проте нормопорушень у мовленні журналістів було підмічено теж досить багато. В цілому, можемо говорити про позитивні зміни на українському телебаченні в ракурсі дотримання літературних норм. О. Пономарів слушно зауважує: “З розширенням функцій української літературної мови зростає потреба підвищувати культуру спілкування. Певна річ, усі відразу не можуть заговорити добірною мовою. Однак є люди, які не мають права на помилки (актори, лектори, диктори та інші працівники радіо та телебачення, вчителі, викладачі, науковці), бо їхнє слово мусить бути взірцем для решти громадян України” [70, с.12]. Тому проблема вдосконалення мовної культури у ЗМІ потребує постійної уваги.

## **2.2. Моніторинг всеукраїнських та регіональних телепрограм щодо відповідності мовному еталону**

Аналізуючи нормативність на телебаченні, окрему частину нашого дослідження ми присвятили моніторингу телепрограм, що полягає у визначенні рівня нормативності усної української мови у прямому ефірі за обраний проміжок часу (у нашому випадку – це 10 хвилин). Для дослідження ми обрали десять телеканалів – вісім всеукраїнських та два регіональних – і відповідно стільки ж телепередач тривалістю у 100 хвилин. Методом десятихвилинного прослуховування встановлено кількість різних порушень норм літературної мови у прямому та непрямому ефірі. Об’єктом послужила

усна мовна діяльність усіх учасників комунікації: журналістів, на мовленні яких зосереджена основна наша увага, а також гостей студії, додзвонювачів та людей, яких інтерв'ювали. Результати нашого дослідження подані в “Додатку А”.

Констатуємо, що протягом моніторингу було зафіксовано 111 порушень норм різних типів. Серед них: 15 орфоепічних, 16 акцентуаційних, 46 лексичних, 24 граматичних (з яких 18 – морфологічних, 6 – синтаксичних), 10 стилістичних. За методикою І. Заліпської [36] вираховано відсоткове співвідношення (результати у таблиці 1.1).

Таблиця 1.1

**Відсоткове співвідношення порушень літературних норм у телеефірі (100 хвилин трансляції)**

Норма	Кількість порушень, %
Орфоепічна	13,6 %
Акцентуаційна	14,5 %
Лексична	41,8 %
Граматична	21,8 %
Стилістична	8,1 %

Показник середньої частотності порушень у телепрограмах є таким (за 1 хвилину): “ТСН” (телеканал “1+1”) – 0,9; “Новини” (телеканал “ТТБ”) – 1,6; “Ранок з Інтером” (телеканал “Інтер”) – 0,9; “Моя Profession” (телеканал “М1”) – 2,2; “Новини” (телеканал “ІНТБ”) – 1,1; “Новини” (телеканал “24 канал”) – 0,8; “Факти” (телеканал “ICTV”) – 0,8; “Таємний агент” (телеканал “Новий канал”) – 1,3;

“Вікна-новини” (телеканал “СТБ”) – 0,6; “Час Новин” (телеканал “5 канал”) – 0,7.

Результат аналізу телемоніторингу дає підстави стверджувати, що найбільш частотним порушенням орфоепічних норм є вимова звука *ш* замість *щ* (86% від усіх орфоепічних помилок). Крім того, спостерігаємо вимову звуків на російський кшталт (14 %). Зазначимо, що орфоепічні, а також акцентуаційні помилки найбільше допускають непрофесійні мовці. Мовлення журналістів здебільшого нормативне.

Найбільш частотну групу лексичних відхилень становлять помилки, що полягають у калькуванні з російської мови (58 %). На другому місці – тавтологія та плеоназм (21 %). Найрідше натрапляємо на порушення норм, пов’язані із вживання англіцизмів, а також слів, невластивих українській мові, та слів у невластивому їм значенні (по 6,5 %). За нашими спостереженнями, найбільш повторювальною помилкою на лексичному рівні було вживання конструкцій із калькованим словом *даний* (у 50 % досліджуваних телепередач).

На граматичному рівні частотнішими були морфологічні відхилення (75 %). Зокрема, найбільшу частку складають нормопорушення, пов’язані з відмінюванням іменників (39 % від загальної кількості морфологічних відхилень); утворенням відмінкових форм числівників або поєднанням іменників із числівниками (28 %). Рідше траплялись дієслівні та займенникові порушення норм (22 %) та помилкові утворення форм числа (11 %). Синтаксичні відхилення складають 25%, зокрема найпоширеніша помилка – неправильне прийменникове керування (84 %).

Відзначимо ще наявність стилістичних помилок, 80 % з яких – це вживання жаргонізмів та розмовної лексики; 20 % – уживання мовних штамтів.

Результати моніторингу засвідчують, що найбільше помилок у мовленні допускають учасники телекомунікації інформаційно-розважального типу програм, зокрема негативну тенденцію простежуємо у ведучих програми “Моя profession” на телеканалі “М1”. Мовнокультурну компетенцію можемо відзначити у журналістів інформаційних випусків новин “Вікна-новини” та “Час новин”, що на “СТБ” та “5 каналі”. Незважаючи на окремі помилки, мова телевізійників є еталонною. Загалом, ситуація на всеукраїнському телебаченні краща, ніж на регіональному.

### **РОЗДІЛ 3. РЕАЛІЗАЦІЯ КОМПЛЕКСУ КОМУНІКАТИВНИХ ОЗНАК УКРАЇНСЬКОЇ МОВИ У ТЕЛЕЕФІРІ**

Предметом нашого дослідження, окрім правильності, є ще й ряд інших комунікативних ознак, зокрема точність, образність, багатство, різноманітність та експресивність. Як зауважував В. Олексенко, основні функції мас-медіа – це постійний, повсякчасний і предметний вплив на формування громадської думки. І робити це вона має так, щоб могла викликати живий відгук, активну дію з боку читача, слухача, глядача [63, с. 240]. Щоб досягти цієї мети, журналіст має володіти культуромовною компетенцією, що й, власне, передбачає реалізацію комплексу комунікативних ознак. Далі проаналізуємо, наскільки українське та регіональне телебачення відповідає цим критеріям.

#### **3.1. Точність мови**

Поняття точність має два значення: по-перше, це вживання у мовленні слів (їх значень) і словосполучень, звичних (узвичаєних) для людей, які володіють нормами літературної мови, а, по-друге, це оформлення і вираження думки адекватно предметові або явищу дійсності, тобто несуперечність реального предмета і його назви [4, с. 93]. Це одна з головних ознак культури мови.

Реалізацію точності на телебаченні простежували у різних типах телепрограм (інформаційних, інформаційно-аналітичних та інформаційно-розважальних), аналізуючи мовлення усіх учасників телеефіру. Результати нашого дослідження демонструють, що точність

не завжди дотримана у мові ЗМІ. Досить частотним відхиленням є нечітке розмежування явищ паронімії та синонімії. Так, наприклад, журналісти сплутують значення слів *формувати* – *формулювати*: *Україна – це держава, яка тривалий час як територія, як нація, як етнос була розділена між сусідами-імперіями, і це природньо, що в момент державобудівництва необхідно було це правильно сформулювати* для того, щоб ця різноманітність стала базою для держави з політичною нацією (замість *сформувати*) (ICTV, “Свобода слова”, 22.01.18, 22:26); *ці звички можливо і варто сформулювати самому* (замість *сформувати*) (ІНТБ, “З голови до п’ят”, 25.01.18, 18:15). СУМ наводить одинадцять значень слова *формувати*, три з яких звучать як: 1) давати існування чому-небудь; створювати, надаючи якоїсь структури, організації, форми; 2) організовувати, створювати що-небудь (якийсь орган, підрозділ і т. ін.) з певної кількості учасників; 3) виробляти в кому-небудь певні якості, риси характеру і т. ін (СУМ, IX, с. 624). Натомість лексема *формулювати* має єдине значення: коротко і точно висловлювати, виражати, визначати що-небудь (думку, поняття, завдання тощо) (СУМ, IX, с. 625).

Розглянемо ще таке порушення точності: *лікування потрібне для того, щоб нормально перетікала вагітність* (замість *протікала*) (ІНТБ, “З голови до п’ят”, 07.12.17, 18:25) У СУМі лексема *перетікати* означає переливатися з одного місця в інше (СУМ, VI, с. 298). Одне із значень слова *протікати* є проходити, минати (про час, відрізок часу, період життя). Відповідно разом з іменником *вагітність* правильно вжити другий варіант.

Ще один ненормативний мовний факт: *ця інфекція абсолютно так само є небезпечна своїми ускладненнями і тими наслідками, до яких вона може **привести** (замість **призвести**)* (TV-4, “Межа правди”, 06.02.18, 20:04). Б. Антоненко-Давидович пояснює вживання цих слів так: дієслово *привести* ставимо в його безпосередньому значенні або в переносному – “породити”, а також в таких висловах, як *привести до пам’яті, привести в рух, привести до рівноваги* тощо. А коли мовиться про щось таке, що спричинилось до певних негативних наслідків (про що й мовиться у нашому прикладі), тоді послуговуємось дієсловом *призвести* [2, с. 107].

Проаналізуємо лексичні одиниці *приводити* – *наводити*. *Проводили конференцію відомі у світі лікарі-гомеопати і **приводили** випадки досить успішного лікування хворих (замість **наводили**)* (ІНТБ, “З голови до п’ят”, 07.12.17, 18:33). У СУМі зафіксоване одне із значень слова *наводити*: повідомляти, подавати щось (цитати, слова, цифри і т. ін.) для підкріплення своєї думки (СУМ, V, с. 37). І саме цю лексему слід використовувати у реченні, а не *приводити*, значення якої ми проаналізували вище.

Також спостерігаємо сплутування понять *нормальний* – *нормативний*: *спад успішності в підлітковому віці є, в принципі, **нормативний*** (TV-4, “Межа правди”, 09.01.18, 20:17). У наведеному прикладі журналісту вартувало б ужити слово *нормальний*, оскільки його значення відповідає змісту речення: який не має відхилень від норми; який відповідає загальноприйнятим нормам, установленим вимогам і т. ін.; звичайний (СУМ, V, с. 443). Натомість *нормативний* – такий, що: 1) визначає норму, правила і т. ін. чого-небудь; 2) відповідає нормативу, встановлений нормативом (СУМ, V, с. 443).

Спостерігаємо помилки у вживанні слів *освічений* – *досвідчений*: *деякі актори, дорослі вже, освічені, допускають більше помилок (замість досвідчені)* (1+1, “Сніданок з 1+1”, 05.09.17, 08:45). Оскільки аналізоване слово стоїть у ряду зі словосполученням *дорослий вже*, доцільно вжити саме лексему *досвідчений*, оскільки вона характеризує людину, що має досвід, великі знання в якій-небудь галузі (СУМ, II, с. 382), на відміну від слова *освічений*, що означає: 1) який має освіту, засвоїв різнобічні знання; культурний; 2) письменний, грамотний (СУМ, V, с. 756).

Згадаємо також сплутування у мовленні журналістів слів *напря́м* – *напрямо́к*: *художник із Києва втілює свої роботи у досить складній та трудомісткій техніці малювання. Вже близько десяти років працює у цьому напрямку* (замість *напрямі*) (TV-4, “Провінційні вісті”, 02.02.18, 07:35); *певний досвід в обраному напрямку та освіта фінансиста полегшили пошуки омріяної роботи* (замість *напрямі*) (TV-4, “Провінційні вісті”, 12.01.18, 19:13). Донедавна в українській мові спостерігали незначне стилістичне розрізнення цих слів. Однак сьогодні, говорячи про шлях діяльності, розвитку кого-, чого-небудь; спрямованість якоїсь дії, явища (СУМ, V, с. 164), варто вживати лексему *напря́м*, а не *напрямо́к*.

Зауважимо, що, незважаючи на зазначені мовні порушення, телекомунікатори здебільшого обирають правильні лексико-семантичні варіанти слів. Так, зокрема, у журналістів не виникає проблем із вживанням паронімів *компанія* – *кампанія*, *пам’ятка* – *пам’ятник*, *особовий* – *особистий*, *звернення* – *звертання*: *аби не перетворювати справу на публічну кампанію* (1+1, “ТСН”, 04.01.18, 19:35); *питання ідентичності і виборчої кампанії* (ICTV, “Свобода

слова”, 22.01.18, 22:32); *нині школа – пам’ятка національного значення* (1+1, “ТСН”, 04.01.18, 19:54); *здійснюємо розстановку особового складу* (ТТБ, “Тема дня”, 29.12.17, 13:51); *працюємо з особовими справами людей* (TV-4, “Провінційні вісті”, 12.01.18, 19:15); *прийняли рішення надіслати звернення Президенту України* (ТТБ, “Тема дня”, 24.01.18, 13:43).

За нашими спостереженнями, численне на телебаченні також сплутування слів-синонімів, які мають схожі, проте не тотожні значення: *мені здається ця техніка вперше представлена у Тернополі в такому об’ємі* (замість *обсязі*) (TV-4, “Провінційні вісті”, 02.02.18, 07:36); *дізнався недавно про ці залишки людей і те, що вони знаходяться в такому жахливому місці* (замість *останки*) (1+1, “ТСН”, 04.01.18, 19:54); *ми перевірили, чи мають пасажери маршруток білети* (замість *квитки*) (ІНТБ, “Новини”, 11.01.18, 13:04). Поширене явище – неправильний вибір варіантів слів *бік – сторона*: *доводиться чимало працювати, аби зарекомендувати себе з кращої сторони* (замість *кращого боку*) (TV-4, “Провінційні вісті”, 12.01.18, 19:13); *ця проблема має дві сторони: позитивну і негативну* (замість *два боки*) (TV-4, “Межа правди”, 09.01.18, 20:39); *ми на вашій стороні* (замість *на вашому боці*) (1+1, “Танці з зірками”, 03.09.17, 21:43).

Досліджуючи точність у мові ЗМІ, звертаємо увагу на ще один аспект, а саме – використання іншомовної лексики у прямому і непрямому ефірі. Загалом констатуємо, що більшість запозичених лексем телеведучі використовують адекватно предметові чи явищу дійсності. Багато з них уже загальновідомі і частовживані: *все, що допоможе, коли йде інтоксикація, - вода* (1+1, “ТСН”, 04.01.18,

19:58); із 2004 року таким неприємним **трендом** українських виборів є ставка на розподіл України (ICTV, “Свобода слова”, 22.01.18, 22:27); **апелювати** до цих проблем – означає боротись не за побудову цієї держави, а радикально проти (ICTV, “Свобода слова”, 22.01.18, 22:34); **ідентифікація** громадян має здійснюватись не за певних історичних поділів або наявності чи відсутності вишиванки (ICTV, “Свобода слова”, 22.01.18, 22:37); йому **інкримінують** порушення правил безпеки дорожнього руху, що спричинило смерть людини (5 канал, “Час Новин”, 25.07.18, 17:01); є й **інтерактивні** (вертепи), що сяють, а герої оживають на очах (ICTV, “Факти”, 05.01.18, 18:48). Для характеристики геополітичного та внутрідержавного становища України сьогодні журналісти дуже часто використовують лексеми, більшість з яких, на жаль, уже звичні для українців і не потребують пояснення: ця тема **спекулюється** і вона ж призвела в результаті до **анексії Криму і окупації частини Донбасу** (ICTV, “Свобода слова”, 22.01.18, 22:27); Порошенко привітав нові **санкції ЄС проти Росії** (1+1, “ТСН”, 07.08.18, 18:48); у місцях, де відбулась **ротація окупаційних військ** (ICTV, “Факти”, 12.08.18, 18:48); Росія готується до чергової **ескалації** (ICTV, “Факти”, 12.08.18, 18:47); адвокати постійно залишають залу суду і фактично **саботують процес** (24 канал, “Новини”, 31.07.18, 14:10).

Також у процесі нашого дослідження не могли не помітити у мовленні мас-медійників іншомовні слова, які спершу стосувались окремої наукової чи суспільно-політичної сфери. Проте згодом відбулось їх взаємопроникнення у різні ділянки людської діяльності, внаслідок чого часто спостерігаємо зміну усталених понять і використання їх у досить незвичному середовищі: що відбулось за

*рахунок виборів? Було штучно скаталізовано процес, коли ідентичність стала не як у спів багатоголоссям, а як афонією, направленою на розкол* (ICTV, “Свобода слова”, 22.01.18, 22:28). У цьому реченні бачимо термін *каталізувати*, основне значення якого – пришвидшувати швидкість хімічної реакції. Проте сьогодні воно набуває дещо іншого відтінку і означає також сприяти активнішому проявленню, швидшому розвитку, здійсненню чого-небудь. Інше слово *афонія* – медичний термін, що означає втрату звучності голосу при збереженні шепітної мови. У наведеному ж реченні *афонія* несе художнє навантаження і набуває значення порушення духовної цілісності українського народу. Швидше математичні поняття *вектор* та *сегмент* теж набирають популярності у мовленні журналістів, проте вже в ракурсі висвітлення суспільно-політичних реалій: *питання якісного дискурсу щодо того, куди рухатись в державі, які економічні чинники та який вектор обирати* (ICTV, “Свобода слова”, 22.01.18, 22:33); *такі політики працюють виключно на сегменти, на групи людей* (ICTV, “Свобода слова”, 22.01.18, 22:37). Ще наведемо такий приклад висловлювання: *музичні колаборації, що робляться на материковій частині Донбасу* (ICTV, “Свобода слова”, 22.01.18, 22:45). Лексема *колабораціонізм* зародилась на історичному ґрунті і, зважаючи на обставини виникнення, була негативно забарвленою (значення, зафіксоване у СУМі: зрадницьке співробітництво з фашистськими загарбниками в окупованих ними країнах під час другої світової війни (СУМ, IV, с. 216). На сьогодні термін *колаборація* набув ширшого значення (спільна діяльність в освіті, науці, музиці, економіці та інших сферах) та протилежної, уже позитивної конотації, що й спостерігаємо у вищенаведеному реченні.

Загалом же відзначаємо, що усі зазначені лексеми використовуються телевізійниками зі стилістичною метою, тому таке їх використання є цілком правомірним.

Вартує уваги ще одне явище на телебаченні, а саме – використання іншомовної лексики, призначеної, проте, здебільшого лише для молодшої глядацької аудиторії: у *грандіозному музичному шоу візьмуть участь **топові** українські артисти* (М1, “М1 News”, 16.03.18, 17:19); *Женя Галич не виключає нових **перформенсів** від гурту на цьому ж медіафасаді* (М1, “М1 News”, 16.03.18, 17:19); *колекційною **олдскульні** платівки* (1+1, “ТСН”, 04.01.18, 20:05); *це взуття – **маст-хев** для кожної дівчини* (1+1, “Сніданок з 1+1”, 10.12.17, 08:26); *ці пісні не вийшли ще в **реліз*** (1+1, “Сніданок з 1+1”, 28.12.17, 08:22); *це ніби такий інтернаціональний **челендж*** (1+1, “Сніданок з 1+1”, 28.12.17, 08:25); *такий собі **флешбек** в дитинство* (СТБ, “Все буде добре”, 06.12.11, 16:27); *всесвітня мережа відіграє важливу роль у школі: учні борються за віртуальні лайки, **фоловерів** та **стрімлять** в інтернет шкільні скандали* (1+1, “Сніданок з 1+1”, 21.01.18, 08:12); *ми не боїмось **спойлерити**, що історія закінчується щасливо* (ІНТБ, “Арт-Терія”, 11.10.17, 10:31).

Чи можемо говорити про реалізацію точності у такому випадку? Мабуть, що так. Адже зважаючи на бурхливий розвиток молодіжних зацікавлень (одне з найголовніших – відеоблогінг), виникає потреба в утворенні або ж запозиченні понять для їх називання та всього, що з ними пов’язано. Можемо, однак, стверджувати, що інколи запозичення невиправдані, оскільки якусь частину слів можна замінити українськими відповідниками (*челендж – виклик, спойлерити – розкривати зміст фільму чи книги, флешбек – повернення назад тощо*).

З іншого боку, розуміємо, що сьогодні у зв'язку з розвитком суспільства такі мовні явища неминучі, тим паче серед молодого покоління. Наведені англіцизми – місткі і, дозволимо собі сказати, точні. Проте, в будь-якому випадку, цілковитого схвалення не викликають і на телебаченні їх все ж варто уникати.

Отже, за результатами спостереження констатуємо, що рівень дотримання точності у телеефірі досить високий. Здебільшого учасники телекомунікації чітко розбираються у предметі мовлення та виражають думки адекватно явищу дійсності. Додамо, що журналісти не лише добре розуміють значення слів, використовуваних у розмові (зокрема іншомовного походження), а й досить часто вживають їх у нестандартному контексті зі стилістичною метою. Деякі порушення зафіксовано у всіх типах телепрограм, проте найбільше у телепередачах інформаційного та інформаційно-аналітичного типу. Такі помилки спричинені здебільшого сплутуванням значень полісемантів і паронімів. Зазвичай зазначені відхилення спостерігаємо в умовах спонтанного мовлення.

### **3.2. Образність мови**

Образність – комунікативна якість мови, орієнтована на виникнення додаткових асоціативних зв'язків, тобто вживання слів і словосполучень у їх незвичному оточенні, зокрема, їх переосмислення в порівняннях, метафорах тощо [80]. У прямому та непрямому телеефірі спостерігаємо високу частотність використання синтаксично-стилістичних, семантичних, лексичних, фонетичних форм, насичених різноманітними тропами, які допомагають розкрити

природу та суть журналістського мовлення. Влучне використання прикладів художньої образності справляють на глядача більший ефект, спонукають його до певних рішучих дій та формують в нього власне критичне ставлення до подій, які відбуваються довкола нього.

Образні фонетичні засоби не часто представлені у журналістську мовленні. Виразником образності на фонетичному рівні спостерігаємо повтор лексем: *перше побачення і все: до побачення* (СТБ, “Все буде добре”, 06.12.17, 16:26). Автор вдається до поєднання однозвучних іменника та вигука зі стилістичною метою, що забезпечує, таким чином, неочікуваний ефект для глядача.

Значно ширше представлена образність на лексико-фразеологічному рівні. Аналізуючи телепрограми різного типу, найчастіше інформаційного, ми натрапляли на значну кількість епітетів у журналістському тексті: *з’ясовують причини убивчого вогню* (1+1, “ТСН”, 04.01.18, 19:45); *журналісти з’ясували, чи вільне її серце сьогодні* (1+1, “ТСН”, 04.01.18, 20:04); *їсти легкі бульйони* (1+1, “ТСН”, 04.01.18, 19:59); *апетит у них був шалений* (1+1, “ТСН”, 04.01.18, 20:10); *в залі вирували бурхливі емоції* (1+1, “ТСН”, 16.01.18, 16:51); *у закладі виявили кричущі порушення* (1+1, “ТСН”, 04.01.18, 19:39); *він завжди зібраний, стриманий – сталевий чоловік* (СТБ, “Все буде добре”, 29.11.17, 16:07). Поширені епітети, у складі яких є абстрактні лексеми *тема, питання, проблема: розумієте, яка велика, хоч і солодка проблема?* (СТБ, “Все буде добре”, 30.11.17, 15:56); *це для мене болюче питання* (1+1, “ТСН”, 04.01.18, 20:06); *обіцяли розібратись в болючій темі* (М1, “М1 News”, 16.03.18, 17:21). Також не можемо не звернути увагу на епітети, що позначають часові поняття: *усі звинувачення стосуються сивої давнини* (1+1, “ТСН”,

04.01.18, 19:43); *це допоможе нашому доброму майбутньому* (1+1, “ТСН”, 04.01.18, 19:55); *в юні часи, будучи студенткою...*(1+1, “Сніданок з 1+1”, 10.12.17, 08:17); *у ці темні часи вірить у перемогу країни масштабу* (1+1, “ТСН”, 16.01.18, 16:47). Зазначимо, що такі поєднання слів досить частотні, тому можемо віднести перелічені епітети до категорії постійних. Відповідно, їх використання у журналістському мовленні не спричинює якогось несподіваного слухового ефекту в реципієнта, чого не можемо сказати про епітети, пов’язані зі сферою культури. Автори висловлювань пропонують досить оригінальні, контекстуально-авторські художні означення: *забирати з притулку цуциків – нова, шляхетна мода* (1+1, “ТСН”, 05.01.18, 19:51); *це, мабуть, був найцнотливіший виступ сьогодні* (1+1, “Танці з зірками”, 03.09.17, 21:52); *скажене дефіле* (1+1, “Танці з зірками ”, 03.09.17, 22:14).

Окреме місце в арсеналі художніх засобів на всеукраїнських та регіональних телеканалах займають порівняння. Здебільшого вони мають фразеологічний характер: *про цих людей потрібно говорити, писати, адже вони, як ковток повітря (щось важливе, необхідне)* (ТТБ, “Тема дня”, 19.01.18, 19:22); *пітнієм, як грішники перед сповіддю (дуже переживати)* (1+1, “Танці з зірками ”, 03.09.17, 21:43); *овочів, як кіт наплакав (дуже мало)* (СТБ, “Мастер Шеф”, 05.09.17, 20:17); *що дивитесь, як баран на золоті ворота? (не розуміючи, здивовано)* (СТБ, “Мастер Шеф”, 05.09.17, 20:25); *на паркеті, як риба у воді (впевнено, природно)* (1+1, “Танці з зірками”, 01.10.17, 21:57); *і це не гарантує, що ваші гроші не розчиняться, як міраж у пустелі (безслідно)* (1+1, “ТСН. Тиждень”, 04.06.18, 20:06); *поспав, встав, як нова копійка (бадьорий, свіжий)* (Новий канал, “Хто

зверху”, 08.06.18, 20:12); *місто живе, мов на пороховій діжці (в постійній небезпеці)* (ICTV, “Надзвичайні новини”, 24.01.18, 19:30). Використання порівнянь підсилює експресивний потенціал журналістського повідомлення та забезпечує більший вплив на глядацьку аудиторію.

Ще більш численні у журналістській мовній діяльності метафори. Явище метафоризації з легкої руки журналістів залишило відбиток чи не на всіх сферах суспільного життя. Результати дослідження дають підстави виділити декілька, найбільших за обсягом груп метафор (деякі назви груп взяті у І. Заліпської [36]):

– метафори на позначення політичних та економічних реалій: *учасники виборчого процесу грають на настроях* (ICTV, “Свобода слова”, 22.01.18, 22:27); *питання, наскільки політична нація є здоровою* (ICTV, “Свобода слова”, 22.01.18, 22:32); *Україною прокотилася хвиля пікетів* (ТТБ, “Тема дня”, 24.01.18, 13:40); *Так звана Саакашвіліада заповонила простори Інтернету* (СТБ, “Вікна-Новини”, 12.09.17, 22:03); *крига скресла сьогодні в парламенті. Закон “Про Вищий антикорупційний суд”, створення якого блокували майже два роки, ухвалили в першому читанні* (1+1, “ТСН”, 01.03.18, 19:45); *гривня у зимовому піке* (1+1, “ТСН”, 16.01.18, 19:32);

– метафори на позначення юридичних процесів: *закон є своєрідним юридичним підґрунтям* (1+1, “ТСН”, 16.01.18, 16:53); *у тілі закону з’явилося кілька згадок про Крим* (1+1, “ТСН”, 16.01.18, 16:51); *базовий законопроект точно не забезпечує антикорупційного суду, а робить димову завісу, показуючи, що нібито це й він є* (1+1, “ТСН”, 01.03.18, 19:47);

– метафори на позначення військових реалій: *хочемо, щоб цей вогонь миру потрапив у кожний окоп* (1+1, “ТСН”, 04.01.18, 19:50); *цю справу охрестили “справою за український прапор”* (1+1, “ТСН”, 16.01.18, 16:50); *за умови, коли буде призаморожено конфлікт на сході* (ICTV, “Свобода слова”, 22.01.18, 22:38); *ми заручники ситуації, яка трапилась* (Інтер, “Новини”, 25.01.18, 17:56);

– метафори, які відображають різні аспекти життя громадян: *здати маля на зберігання* (1+1, “ТСН”, 04.01.18, 19:31); *не можете приборкати апетит своїх дітей до солодкого?* (СТБ, “Все буде добре”, 06.12.17, 15:33); *ми просто влучили у болючу точку суспільства* (1+1, “Сніданок з 1+1”, 21.01.18, 08:06); *маленьке село на Черкащині скував суцільний страх* (ICTV, “Надзвичайні новини”, 19.01.18, 19:30); *у кімнатах побачили орди тарганів* (СТБ, “Вікна-новини”, 19.01.18, 17:48); *прохання вбитої горем матері* (СТБ, “Вікна-новини”, 05.01.18, 22:11); *дівчата смакували свій вчинок в інтернеті* (СТБ, “Вікна-новини”, 05.01.18, 22:15); *сьогодні день оновлення товару, і я вже збираюсь на своє полювання, бо хочу придбати чергову цікавинку... Сьогодні я хочу вполювати хорошу сумочку* (СТБ, “Все буде добре”, 29.11.17, 16:05).

Крім того, реалізація образності у прямому та непрямому телеєфірі відбувається через комплекс метафор, що називають:

– професійну діяльність: *вчителі, які справді горять своєю справою, питають у психологів* (TV-4, “Межа правди”, 09.01.18, 20:32); *кухарі дитячого садочка чаклували від самого ранку* (Інтер, “Новини”, 25.01.18, 17:55);

– безпосередньо журналістську діяльність: *поза кадром гуляють шалені версії* (1+1, “ТСН”, 04.01.18, 19:44); *під прицілами камер він*

*почувається незручно (1+1, “ТСН”, 16.01.18, 16:57); думки збирав Іван Воробійов (1+1, “ТСН”, 16.01.18, 19:42);*

– погодні та природні явища: *на Україну сунуть снігопади (1+1, “ТСН”, 16.01.18, 19:38); ще вчора одесити журились, що з зимових погодних примх мають лише бурульки на пірсі (1+1, “ТСН”, 16.01.18, 19:38); Черкащина у сніговому полоні (СТБ, “Вікна-новини”, 19.01.18, 17:40); містечко Умань паралізоване від учорашнього дня (СТБ, “Вікна-новини”, 19.01.18, 17:43); ще відучора зі снігом та заметами в столиці воюють комунальники (СТБ, “Вікна-новини”, 01.03.18, 22:03); і, насамкінець, про нові фортелі природи (СТБ, “Вікна-новини”, 08.01.18, 17:55); в Австралії вдарила неймовірна спека (СТБ, “Вікна-новини”, 08.01.18, 17:55); з погодою якісь дива творяться (1+1, “ТСН”, 16.01.18, 19:39).*

Не можемо не згадати і про досить оригінальні групи метафор, що описують кохання та романтичні стосунки: *розмовами про неземне Толік підкорив серце Вікторії (СТБ, “Хата на тата”, 25.12.17, 16:16); Надю, як змінився ваш особистий фронт з появою Жені? (1+1, “Танці з зірками”, 29.10.17, 21:24); дуже часто зав’язуються стосунки у серіалі (1+1, “Сніданок з 1+”, 18.01.18, 09:21); між нами спалахує іскорка (1+1, “Танці з зірками”, 03.09.17, 21:49); невидимі руки долі огорнули їх (1+1, “Танці з зірками”, 03.09.17, 22:26); тембр голосу цього артиста викликає у жінок часте серцебиття, запаморочення і навіть загострення романтизму (М1, “М1 Music Awards 2018”, 09.12.17, 21:48).*

Також виокремимо метафори, пов’язані з емоційною сферою особистості: *зараз ми поділимось рецептом, після якого для вас навіть при найгіршому самопочутті зійде сонечко (1+1, “ТСН”, 04.01.18,*

19:57); *ми – маленька іскорка, і наша іскра може перерости у велике багаття* (1+1, “Сніданок з 1+1”, 28.12.17, 08:26); *дорослі не можуть будувати своє життя, тому що втратили можливість відчувати, як діти* (СТБ, “Все буде добре”, 06.12.17, 16:27); *зацвіла людина по-інакшому* (1+1, “Танці з зірками”, 01.10.17, 21:12).

Частотність уживання груп метафор пояснюємо важливістю тієї чи тієї сфери в житті населення, кількістю висвітлення тематичної інформації у мові ЗМІ, а також інтересом самих громадян до явищ чи подій [36, с. 143].

У деяких випадках образність у мовленні мас-медійників реалізується за допомогою не лише окремих метафоричних одиниць у складі висловлювань, а й цілих речень-метафор. Ось як журналіст описав можливість руйнівних наслідків для Західної Європи від геополітичних стратегій Дональда Трампа: *видовищні геополітичні феєрверки сорок п'ятого президента Сполучених Штатів ризикують спалити вицент стару систему західного демократичного світу* (1+1, “ТСН”, 08.07.18, 19:59). Дібрані мовцем метафори увиразнюють повідомлення, завдяки їм інформація звучить оригінально та по-новому. Цікавий варіант опису політичної діяльності пропонують телевізійники у наступному повідомленні: *політики – хороші танцюристи, вони вічно сидять на шпагаті: між тим, що вони людям обіцяли і тим, що вони роблять насправді* (1+1, “Танці з зірками”, 29.10.17, 21:41). Побудова тексту на основі ланцюжка метафор надає йому особливої мовної вишуканості та закінченості.

Телеведучі, прагнучи піднятися на нові щаблі образного осягнення, часто використовують у мовленнєвій діяльності споріднений із метафорою троп – метонімію. Зокрема, метонімія місця

– найпоширеніша: *їх весь проект підозрювали в тому, що в них є якісь стосунки за межами паркету* (1+1, “Танці з зірками”, 29.10.17, 21:57); *Україна не зробила головне: вона свою силу не перетворила в частину бази для цієї політичної нації* (ICTV, “Свобода слова”, 22.01.18, 22:30); *через це в години пік Київ заляк у десятибальних заторах* (СТБ, “Вікна-новини”, 01.03.18, 22:01); *вже третю добу без світла лишається місто Приморськ* (СТБ, “Вікна-новини”, 01.03.18, 22:03); *вже не перший день від аномальних снігопадів потерпає Харків* (1+1, “ТСН”, 01.03.18, 19:33); *мости, Кільцева, великі магістралі стоять у заторах* (1+1, “ТСН”, 01.03.18, 19:43); *сім польських міст є нашими офіційними містами-побратимами, з якими місто підтримує дружні взаємини* (TV-4, “Провінційні вісті”, 02.02.18, 16:03). Трапляється і метонімія належності: *вже згодом виставка Олексія Ковалю мандруватиме іншими містами України* (TV-4, “Провінційні вісті”, 02.02.18, 07:37).

Своєрідним засобом образності журналістського слова є й такий троп, як синекдоха. Ця мовностилістична фігура передбачає заміну назви цілого найменуванням частковим, або вживання форми однини замість множини: *з початку війни ворог не полишав надій зайняти стратегічну точку* (1+1, “ТСН”, 04.01.18, 19:49); *такі світлі обличчя, такі щирі посмішки співають* (1+1, “Сніданок з 1+1”, 15.01.18, 09:31); *жертва здолала вовка і зуміла відбитися від смертоносних пазурів та щелеп* (ICTV, “Надзвичайні новини”, 19.01.18, 19:55); *важливо, щоб на старість було кому ложку води подати* (ТТБ, “Вісті ТТБ”, 05.01.18, 17:04); *подивимось, як мають працювати стегна* (1+1, “Танці з зірками”, 03.09.17, 22:15).

Описуючи нестабільні погодні умови, журналісти використовують ще один різновид метафори – персоніфікацію, тобто перенесення ознак істот на неістот: *російський генерал Мороз б'є своїх же* (1+1, “ТСН”, 16.01.18, 17:02); *хурделиця скоригувала і розклад громадського транспорту* (СТБ, “Вікна-новини”, 01.03.18, 22:02); *морози і снігопади володарюють і у європейських країнах* (5 канал, “Час Новин”, 01.03.18, 19:21); *погодні вибрики вплинули і на врожай* (ICTV, “Факти”, 03.08.18, 21:17). В останньому прикладі відсутні дієслова, як і б вказували на дію, притаманну для виконання людині, проте є слово *вибрики*, що його СУМ визначає як “раптову примху, безпідставну, непослідовну дію, нечемний вчинок, вислів” (СУМ, I, с. 356). Перелічені ознаки характеризують поведінку людини.

Менш частотні у журналістському мовленні оксиморон та гіпербола: *поспішай повільно! З початку рок для водіїв України діють нові обмеження швидкості* (Інтер, “Ранок з Інтером”, 23.01.18, 07:18). Художній засіб у зазначеному повідомленні виконує функцію своєрідного заголовку, а спосіб поєднання непоєднаних понять є дієвим для привернення глядацької уваги. У висловлюванні *сходи підземного переходу перетворилися на справжній водоспад, який впадав у море сміття* (5 канал, “Час Новин”, 25.07.18, 12:10) гіпербола *море сміття* – суб'єктивна журналістська оцінка усіх масштабів аварії, що сталась у столиці внаслідок проливних дощів.

На синтаксичному рівні реалізації образності у мові ЗМІ сприяють такі художні засоби: алюзія, антитеза, риторичні фігури, а також заголовки рубрик програм.

Алюзія – художньо-стилістичний прийом, натяк, відсилання до певного літературного твору, сюжету чи образу, а також історичної

події з розрахунку на ерудицію читача, покликаного розгадати закодований зміст [55, с. 29-30]. Зафіксовані нами алюзії мають як чітке посилання на джерело (перший приклад), так і більш приховане (друге речення): *аномальна кількість опадів та неналежний стан зливової каналізації – це причина біблійного потопу у Києві* (про затоплення головних вулиць столиці) (5 канал, “Час Новин”, 01.03.18, 19:23); *була собі ялиночка* (про демонтаж головної ялинки країни) (1+1, “ТСН”, 16.01.18, 19:32). У другому повідомлення спостерігаємо відсилання на народну творчість: саме словами був(ла) (жив(ла)) собі починається велика кількість українських казок.

Окремого коментаря заслуговує антитеза на телебаченні. Її реалізація відбувається за допомогою спільнокореневих лексем: *новий американський президент поставив під сумнів усе, що вважали безсумнівним* (1+1, “ТСН”, 08.07.18, 19:50); *недитячі ціни на дитячий одяг* (Інтер, “Ранок з Інтером”, 11.08.17, 08:08), а також через застосування антонімічних пар: *на півдні врожай постраждав через засуху, на заході та півночі – через зливи* (ICTV, “Факти”, 03.08.18, 21:20); *одного звільнили, а інших засудили* (24 канал, “Новини”, 03.08.18, 18:05); *власники обленерго, які в десятки разів переоцінили свої зношені фонди, лише збагачуватимуться, а український народ – лише біднішатиме* (ICTV, “Факти”, 16.03.18, 21:18); *поки ми лікуємо тіло, у центральному пабі лікують душу* (1+1, “ТСН”, 04.01.18, 19:58).

Поширеним явищем, що репрезентує образність у мовленні телевізійників, є риторичні запитання. Здебільшого вони постпозитивні і не потребують миттєвої відповіді, натомість виступають спонукачами до внутрішніх роздумів з боку глядача. У цьому їх основне семантико-стилістичне навантаження: *до когось*

*приходять невдачі, а до когось – ні. Чому так відбувається? Чи можуть бути невдачі нашими вигадками, а чи це знак долі? (СТБ, “Все буде добре”, 29.11.17, 16:01); люди запасуються водою. Як їм взагалі вдається виживати за таких умов? (ICTV, “Надзвичайні новини”, 24.01.18, 19:26). Хоча інколи фіксуємо повідомлення, у яких відповідь на риторичні запитання таки очікувана і, як правило, запропонована у наступному сюжеті: у Сумах без газу в зимові морози лишилися мешканці більше вісімдесяти квартир новобудови. Будинок здали в експлуатацію ще минулого року, але досі не підключили блакитне паливо. Сумчанам доводиться винаймати житло, адже у власному навіть не можуть зробити ремонт, бо замерзають будівельні матеріали. Як довго люди загартовуватимуться просто неба і в чийх руках їхній порятунок? (ICTV, “Надзвичайні новини”, 19.01.18, 20:06).*

Окрім оцінки усної мови у телеефірі, маємо змогу частково проаналізувати і писемну мову. До синтаксичних засобів образності відносимо і заголовки, що їх використовують у сюжетах новин на деяких всеукраїнських телеканалах. Вони відображають мінімальний зміст інформації і також відзначаються образністю: *фронтове мімімі* (про цуценя, що мешкає разом з бійцями) (СТБ, “Вікна-новини”, 12.09.17, 22:08); *ліфт-убивця* (про нещасний випадок у ліфті) (СТБ, “Вікна-новини”, 13.09.17, 22:14); *ураганна лють* (про потужний ураган у найбільших країнах) (СТБ, “Вікна-новини”, 13.09.17, 22:17); *доторканна Надія* (про зняття депутатської недоторканності Надії Савченко) (СТБ, “Вікна-новини”, 22.03.18, 17:36). Для підсилення образності назви сюжетів створюються на основі взаємовиключення та антонімії: *децибелі тиші* (про життя людей, нездатних чути) (СТБ,

“Вікна-новини”, 12.09.17, 22:08); *народження і смерть* (про смерть породіллі) (СТБ, “Вікна-новини”, 01.03.18, 22:05).

Отже, проміжні результати дослідження показують, що образність сповна експлікується на телебаченні. Лінгвальні ідентифікатори яскраво представлені у прямому та непрямому телеєфірі в усіх типах комунікації: лінійному і нелінійному (інтерактивному, трансакційному). Найчастотніші у використанні лексичні художні засоби, зокрема метафора та її різновиди.

### 3.3. Багатство мови

До лінгвальних ідентифікаторів багатства як комунікативної ознаки належать лексична і синтаксична синонімія, антонімія, уживання фразеологізмів, крилатих висловів, тропів, а також широкий спектр інтонаційного оформлення висловлювання [36, с. 159]. Чим рідше в певному тексті (мовленнєвому просторі) повторюються одні й ті ж знаки, комбінації знаків, тим мовлення багатше. Але не можна багатство ототожнювати з кількістю застосованих для передачі певної інформації знаків: головне – інформативна, а не кількіснословна виповненість тексту (нерідко кількома словами буває сказано більше, аніж довгими деталізованими розповідями). [3, с. 54].

Багатство мови належать до зовнішньо виражених параметрів комунікації у прямому ефірі. Для аналізу рівня реалізації цієї комунікативної ознаки ми обрали журналістську мовну діяльність в інформаційних та інформаційно-розважальних телепрограмах.

У досліджуваних нами телепередачах мовними репрезентантами багатства як комунікативної ознаки часто є ряди синонімів. Зокрема,

неодноразово вживаними є синоніми на позначення осіб: *рятувальники – вибухотехніки – надзвичайники; міліціонер – поліцейський – коп; мітингувальники – пікетувальники – активісти; пожежники – вогнеборці; пасічник – бджоляр; учитель – педагог.* Також спостерігаємо синоніми, що є назвами неживих предметів: *дім – помешкання – оселя; ранець – наплічник; телевізор – блакитний екран; примірник – екземпляр; яма – вибоїна.* Крім того, зафіксовано й синоніми на позначення явищ природи: *хуртовина – хурделиця – негода – завірюха; вітер – вітруган – буревій; холод – мороз – холоднеча.*

Вважаємо, що найповніше багатство мови реалізується в тексті, коли одне інформаційне повідомлення містить ряд влучно використаних синонімів: *У Львові підлітки жорстоко **побили** чотирнадцятирічну школярку... Троє дівчат вирішили **поквитатись** з Євою, бо та начебто обмовляла їхню компанію і обзивала матір однієї з **кривдниць**... **Нападниці** і зараз не шкодують про скоєне. Катерина одна із них. Вона вважає, що школярка дістала по заслuzі. Після того, як дівчина облаяла її матір, та **дала волю кулакам**. Ось училище, де Катерина вчиться. Тут дуже дивуються, що їхня студентка когось **відлупцювала**. Хоча визнають: за образи мами вона таки могла **дати перцю**... Згодом дівчата смакували свій учинок в інтернеті. В тому листуванні вони писали про плани **відгамселити** Єву і удруге (СТБ, “Вікна-новини”, 05.01.18, 22:09).*

У поданому уривку телевізійник використовує як лексичні, так і фразеологічні синоніми. До лексичних належать *нападниця, кривдниця*. Розмовними семантичними варіантами літературного (нейтрального) дієслова *побити* є *відгамселити, відлупцювати,*

*поквитатись*. Фразеологічними синонімами у тексті виступають такі сполуки, як *дати перцю, дати волю кулакам*.

Наведемо ще декілька прикладів: *один лебідь зник а інший травмований і наляканий. Невідомі познущались з птахів в селі Городок на Рівненщині... Небайдужі звернулись до рятувальників, аби пернатого, який лишився, зловити і оглянути*. (1+1, “ТСН”, 04.01.18, 20:14); *перевірити, які ліки у стаціонарі медзакладу видають безплатно можна за оновленою версією мобільного додатку “Ліки Контроль”... Віднедавно дізнався про програму “Доступні ліки”, за допомогою якої препарати можна отримати безоплатно... Чоловіка одразу поклали під крапельницю. Каже частину препаратів медики надали задарма... Приємно здивований, що частину ліків дали “за спасибі”* (5 канал, “Час Новин”, 20.07.18, 17:03). Мас-медійник сам обирає залежно від ситуації і мети, як йому інформувати глядачів. В цьому випадку вживання синонімічних рядів з різними відтінковими значеннями доречні і виправдані. У повідомленнях немає нагромадження однакових слів, натомість використання синонімів полегшує сприймання матеріалу та впливає на емоційну сферу реципієнта.

Проте не завжди багатство як комунікативна ознака сповна експлікується на телебаченні. Так, наприклад, на “1+1” у програмі “Танці з зірками” можемо простежити надмірне вживання телекомунікатором слова іншомовного походження *фантастичний*, а також однокореневих слів. Зауважимо, що часте використання ведучим лексеми відбувається за досить короткий відрізок часу: *Який фантастичний квікстен!* (1+1, “Танці з зірками”, 01.10.17, 21:12); *ми голосуємо за цю фантастичну пару* (1+1, “Танці з зірками”,

01.10.17, 21:16); *ви фантастично танцюєте. Ви бачили, як ви це робите? Це просто фантастика!* (1+1, “Танці з зірками”, 01.10.17, 21:16); *голосуйте за цю фантастичну пару!* (1+1, “Танці з зірками”, 01.10.17, 21:26); *яке фантастичне видіння справжнього художника!* (1+1, “Танці з зірками”, 01.10.17, 21:34); *танцюють вони просто прекрасно, номер фантастичний* (1+1, “Танці з зірками”, 01.10.17, 21:39); *жодного разу ми не чули таких фантастичних слів на адресу пари, яка стоїть на паркеті* (1+1, “Танці з зірками”, 01.10.17, 21:58).

Словник фіксує такі синоніми до слова *фантастичний*: *дивовижний, казковий, надзвичайний, незвичайний, незрівнянний, неймовірний, неземний* тощо [13]. Продовжимо ряд словами *красивий, чарівний, прекрасний, неперевершений, пречудовий, прегарний, чудесний, чудовий* тощо, які хоч і не є прямими синонімами до слова *фантастичний*, проте у цьому контексті журналіст міг би їх вжити, і це було б слушно.

Ще один схожий випадок зафіксовано у “Новинах” на “24 каналі”. За журналістом було помічено надмірне вживання іншомовного слова *одіозний*, тобто такий, що викликає негативне ставлення до себе; *небажаний, неприйнятний* (СУМ, V, с. 631): *Тим часом усе більше людей оголошують, що хочуть бути наступним президентом. Ще один одіозний кандидат заявив про себе. Колишній голова фіскальної служби заявив в ефірі одного з телеканалів, що візьме участь у перегонах, тоді як політика нині судять за зловживання повноваженнями на державному посту... Про скандальних та одіозних українців, які хочуть боротись за місце на Банковій та наскільки реальні такі заяви Анна Сердюк досліджувала (далі слова журналіста). У кайданках в президенти одіозний экс-*

голова державної фіскальної служби претендує на крісло першої особи держави... За інформацією детективів НАБУ, Насіров безпідставно дозволив фірмам **одіозного** Олександра Онищенка заплатити податки в розстрочку. (24 канал, “Новини”, 30.07.18, 21:19-21:49). Лексему *одіозний* можна замінити синонімами небажаний, неугодний, непроханий тощо, які б також були доречні у наведеному прикладі.

Виразником багатства у мові прямого та непрямого телефіру є фразеологізми. Здебільшого усі вони походять з народної мови. Зауважимо, що досить чисельні у мовленні журналістів фразеологізми на позначення кримінальних реалій життя в Україні: *полицейського піймали на гарячому після того, як він дав хабар* (1+1, “ТСН”, 04.01.18, 19:48); *чоловік схопив потрібну пляшку і кинувся навтьоки* (1+1, “ТСН”, 04.01.18, 19:56); *невже на тихого і спокійного прибиральника хтось міг підняти руку?* (ICTV, “Надзвичайні новини”, 24.01.18, 19:34); *може ї хтось змусив звести рахунки з життям* (ICTV, “Надзвичайні новини”, 19.01.18, 19:50); *як побачила маленькі тільця, сама ледь не віддала Богові душу* (ICTV, “Надзвичайні новини”, 19.01.18, 19:32); *версії такі, що волосся дибом стає* (ICTV, “Надзвичайні новини”, 24.01.18, 19:24); *кранку у справі мають поставити правоохоронці* (СТБ, “Вікна-новини”, 01.03.18, 22:06). Також нами зафіксовані фраземи у контексті опису політичних подій та проблем суспільства: *тема анексії Криму весь час перебуває в тіні війни на Донбасі* (ICTV, “Свобода слова”, 22.01.18, 22:40); *чиновники, які не дадуть Трампу наламати дров* (1+1, “ТСН”, 08.07.18, 19:49); *представники закрили рота промовцям* (СТБ, “Вікна-

новини”, 13.09.17, 22:17); *страхова компанія годує лише обіцянками* (ICTV, “Факти”, 05.01.18, 18:58);.

Проаналізувавши рівень використання фразеологічних одиниць у різних телепрограмах, віддаємо належне коментатору телепередачі “Хата на тата”, що на “СТБ”. На нашу думку, вживання фразеологізмів тут, як ніде, доречно, оскільки це чудовий спосіб передати атмосферу подій, що відбуваються, та описати реалії побуту простих українців: *за образи мами вона могла дати перцю* (СТБ, “Вікна-новини”, 05.01.18, 22:13); *Толік так старався заткнути за пояс тещу, що геть і про дітей забув* (СТБ, “Хата на тата”, 25.12.17, 16:55); *настав край нормальному подружньому життю* (СТБ, “Вікна-новини”, 23.11.17, 22:15); *оббігавши на лютomu морозі півсела, Толік нарешті вийшов на слід* (СТБ, “Хата на тата”, 25.12.17, 16:38); *ти б краще з тещею не сперечався, а то ще якусь свиню підсуне* (СТБ, “Хата на тата”, 25.12.17, 17:05); *не знав, як знайти спільну мову зі старшим сином* (СТБ, “Хата на тата”, 25.12.17, 17:45). Часто послуговуються фразеологізмами і телеведучі програми “Танці із зірками, що на “1+1”: *знає все про бальні танці і ніколи не лізе до кишені за словом* (1+1, “Танці з зірками”, 01.10.17, 21:06); *сьогодні ти вперше перед всією країною сховався наліво* (1+1, “Танці з зірками”, 01.10.17, 21:39); *ми будемо тримати руку на пульсі* (1+1, “Танці з зірками”, 03.09.17, 22:21); *гарний приклад, як тримати Наталю в лежачих* (1+1, “Танці з зірками”, 03.09.17, 22:19); *я по гарячих слідах хочу спитати у вас* (1+1, “Танці з зірками”, 01.10.17, 22:02).

Як бачимо, використання фразеологічних одиниць переважно характерне для телепрограм інформаційно-розважального типу. Проте журналісти інформаційних телепередач теж вдаються до такого

стилістичного прийому у мовленні. Як слушно зауважує С. Коновець, “чим більше журналіст використовує фразеологізми, тим яскравішим є його виступ, а вплив на читача – ефективнішим. Тому принципово важливим є те, якими прийомами користується медіафахівець, коли вживає фразеологічні вирази, що нового привносить у їхній зміст і склад” [46].

У переглянутих телепрограмах зафіксували уже загальновідомі фрази для характеристики осіб: *треба голосувати для того, щоб “сірий кардинал” став легендою* (1+1, “Танці з зірками”, 29.10.17, 21:07); *всезнаючі “диванні експерти” стверджують, що так успішно танцювати на подібному проєкті можуть лише ті, у кого є танцювальний досвід* (1+1, “Танці з зірками”, 29.10.17, 21:56). Також частотні випадки, коли телевізійники, наголошуючи на певних якостях особи, використовують імена всесвітньо відомих постатей, яким, власне, і притаманні ті чи інші риси характеру. Зазначимо, що журналісти для підкреслення української приналежності додають відповідний прикметник: *Юра, як справжній український Казанова, зміг знайти сопілочку до серця Сніжани* (1+1, “Танці з зірками”, 01.10.17, 21:26); *як же було приємно спостерігати з історією українських Ромео і Джульєтти* (1+1, “Танці з зірками”, 01.10.17, 21:49); *Олег став українським Камікадзе, який поставив на кін своє життя заради життя інших людей, заради тих ідеалів, які у нього були, і заради своєї країни* (1+1, “ТСН”, 10.08.18, 17:07).

Наведемо коментар щодо ще одних мовних виразників багатства на телебаченні – крилатих висловів. Зокрема, зафіксовано вирази:

– біблійного походження: *зима: друге пришестья* (1+1, “ТСН”, 16.01.18, 19:32); *каменем спотикання, що спричинив бунт водіїв, здебільшого стали валідатори* (ІНТБ, “Новини”, 11.01.18, 13:03);

– літературного походження: *щоб взяти українське свідоцтво про народження їй потрібно пройти сім кіл пекла* (ICTV, “Свобода слова”, 22.01.18, 22:47); *левоу частку плодів переробляють на концентрат* (ICTV, “Факти”, 03.08.18, 21:26);

– прислів'я і народні прикмети: *хто рано встає, тому Бог дає* (1+1, “Сніданок з 1+1”, 28.12.17, 07:20); *якщо чорна кішка перебігла дорогу – не пощастить* (СТБ, “Все буде добре”, 29.11.17, 16:00); *якщо на Старий Новий рік і на Василя часом до вашої хати зайде кінь, у вас помножиться добро і буде здоров'я* (1+1, “ТСН”, 14.01.18, 20:15).

Крім того, траплялись випадки, коли учасники телефіру, посилаючись на уже відомі вислови, інтерпретували їх по-новому, а то й взагалі створювали свої: *краса – страшна сила* (Новий канал, “Ревізор: Магази́ни”, 28.05.18, 07:48); *гортати меню – не значить замовляти* (Новий канал, “Хто зверху”, 08.06.18, 19:47); *жорстокість породжує жорстокість* (СТБ, “Вікна-новини”, 24.11.17, 22:07); *кохання все переможе* (1+1, “Танці з зірками”, 01.10.17, 21:51); *задня кишеня – це чужа кишеня* (1+1, “ТСН”, 04.01.18, 19:48); *наша безпека – в наших руках* (ТТБ, “Вісті ТТБ”, 29.12.17, 13:56).

Характеризуючи мовну діяльність мас-медійників, слід прокоментувати уживання перифразів. Частотними є сталі перифрази: *ані прохання вбитої горем матері, ані прохання родичів хлопчика на людину в рясі не подіяли* (про священика) (СТБ, “Вікна-новини”, 05.01.18, 22:11); *будинок здали в експлуатацію ще минулого року, але досі не підключили блакитне паливо* (про газ) (ICTV, “Надзвичайні

новини”, 19.01.18, 20:04); *що таке **чорне золото** цей край знає* (про кам’яне вугілля) (Новий канал, “Ревізор: Магазини”, 28.05.18, 07:25); *після численних слухань **Феміда** таки стала на захист жителів Новосілки* (про суддів) (ТТБ, “Вісті ТТБ”, 04.12.17, 17:11); *відв’язуємо **чотирилапого**, щоб не замерз* (про собаку) (1+1, “ТСН”, 16.01.18, 19:36).

Відзначимо ще перифрази на позначення місця: *про скандальних та одіозних українців, які хочуть боротись за **місце на Банковій** та наскільки реальні такі заяви Анна Сердюк досліджувала* (про Адміністрацію Президента України) (24 канал, “Новини”, 30.07.18, 21:19); *однією з перших декларацію підтримала Велика Британія. На **туманному Альбіоні** заявили: позиція Лондона незмінна* (24 канал, “Новини”, 26.07.18, 18:13); ***Сонячна земля** мала стати одним із місць на Землі, де всі люди будуть щасливі і рівні* (про Херсонщину) (Інтер, “Ранок з Інтером”, 30.11.17, 09:27); *“Ревізор: Магазини” в Охтирці – **місті нафтовиків на Сумщині*** (Новий канал, “Ревізор: Магазини”, 28.05.18, 07:25).

Велику кількість проаналізованих нами перифразів використовують телевізійники на позначення осіб: *цьогоріч **переможниця Євробачення** проведе святкове різдвяне богослужіння у соборі Різдва Пресвятої Богородиці в Конотопі* (про Руслану) (ICTV, “Факти”, 05.01.18, 19:05); *він **поет радості**, він не поет смутку, але радість в чому? В шаленій любові до життя* (про Василя Стуса) (ICTV, “Факти”, 06.01.18, 18:58); *80 років **геніальному італійцю, улюбленцю жінок та долі** – Андріано Челентано* (ICTV, “Факти”, 06.01.18, 19:02). Часто у мовленні телеведучих перифрази є характеристикою людини під час її представлення перед широким

загалом: *балетна дівка, “чорний лебідь”* – Катерина Кухар (1+1, “Танці з зірками”, 29.10.17, 21:05); *містер “Вітамін Д”* - Діма Монатік (1+1, “Танці з зірками”, 29.10.17, 21:05); *у нас в гостях сьогодні чарівна кулінарна фея Тетяна Литвинова* (СТБ, “Все буде добре”, 28.12.17, 16:10).

Поширені контекстуальні перифрази. За І. Заліпською, під контекстуальними перифразами розуміємо сполуки слів, які описово номінують поняття, реалії, осіб у конкретному журналістському повідомленні. За межами інформаційного тексту важко пояснити їхнє значення, немає так званої вербальної ідентифікації перифраза [36, с. 141]. Наприклад: *два роки боротьби – рак відступає. Її волосся почало відростати, і їй дуже личить коротка зачіска. Працює бухгалтером, зустрічає кохання і нарешті дихає на повні груди. Аж тут рецидив: чужий повернувся* (СТБ, “Вікна-новини”, 22.03.18, 17:50); *врятувати рогатих безхатків* (про здичавілих кіз) (1+1, “ТСН”, 16.01.18, 17:07); *вже кілька тижнів у Тернополі не стихають обговорення щодо зарплат водіїв тролейбусів. Наші кореспонденти вирішили дізнатися з перших уст, скільки ж грошей на руки отримують кермувальники рогатих* (ІНТБ, “Новини”, 30.01.18, 13:00); *пухнастий злодій: Інтернет підкорює відео, на якому песець наполегливо намагається поцупити в рибалки його вилов* (1+1, “ТСН”, 18.01.18, 17:14).

Розглянемо ще такі лінгвальні репрезентанти багатства як новотвори. Так, наприклад, у мовленні ведучого “Сніданку з 1+1” погода не *дощова́*, а *дощів́а*: *попри дощів́у погоду на вулиці, гарного вам настрою* (1+1, “Сніданок з 1+1”, 22.12.17, 09:11). Цілком нового відтінку у журналістській мовній діяльності набуває слово *троща*: *троща* *сталась в самісінькому середмісті Харкова* (СТБ, “Вікна-

новини”, 13.12.17, 17:46). У словнику значення цієї лексеми – очерет (СУМ, X, с. 287). Натомість телевізійники, очевидно, проводять паралелі зі словом *трощити*, що його СУМ визначає як “з силою ламати, розбивати на частини, руйнувати” (СУМ, X, с. 287). Відповідно, *троща* стає синонімом до слів *руйнування*, *розвал*, *біда*, *нещасний випадок*, *катастрофа*. Схожа ситуація з лексемою *жижа*: *на дорогах утворюється така собі жижа* (1+1, “ТСН”, 16.01.18, 17:02). Цікаво, що за словником *жижа* означає “вогонь; щось гаряче; те, що обпікає” (СУМ, II, с. 528). Мас-медійники же, використовуючи це слово, схоже, мають на увазі товчену суміш талого снігу з брудом. Ще фіксуємо такий приклад: *Толіка на цій темі заціпало* (СТБ, “Хата на тата”, 25.12.17, 16:16). Без контексту значення цього слова досить важко здогадатись. Можливо, хтось за звуковою аналогією співвіднесе його з лексемою *затіпати*, проте, все ж слово *заціпати* набуває дещо іншого відтінку у повідомленні, а саме означає викликати зацікавлення. Інакше кажучи, журналіст міг вжити конструкцію: *Толіка ця тема зацікавила*.

Отже, мовними виразниками багатства мови в інформаційних та інформаційно-розважальних телепрограмах найчастіше є синоніми, фразеологізми та перифрази. Загалом, констатуємо, що реалізація багатства як комунікативної ознаки на телебаченні перебуває на високому рівні. Незважаючи на незначні відхилення, журналісти уміло уникають одноманітної подачі матеріалу і повідомляють його не лише доступно, а й різноманітно і часом навіть несподівано. Це свідчить про професіоналізм та відданість журналістській справі.

### 3.4. Різноманітність мови

Деякі лінгвісти ототожнюють різноманітність як комунікативну ознаку з багатством. Проте вони не є абсолютними синонімами. “Багатство мовлення досягається семантично й стилістично відмінними чи однозначними одиницями, які різняться словотворчими або граматичними ознаками, тобто не повторюються. А різноманітність – це вираження однієї і тієї ж думки, одного і того ж граматичного значення різними способами і засобами. Таким чином, можна сформулювати ще два оцінні критерії: мовлення багате/бідне, мовлення різноманітне/одноманітне. В основі першого критерію – поняття кількості, в основі другого – якості, але ці поняття взаємозалежні” [5, с. 305].

Різнманітність втілюється у мас-медіа досить часто, оскільки частка однакових за тематикою повідомлень на різних телеканалах досить висока. Для аналізу реалізації цієї комунікативної ознаки ми вибрали події, що відбувалися упродовж однієї доби.

Прихід Різдва для українців завжди визначне дійство. Йому передує Святвечір. Ось як інформують про це у “ТСН” на “1+1”:

*– Христос народився! І на фронті і в миру. У православних християн сьогодні Святий вечір, а в країні друге офіційне Різдво (1+1, “ТСН”, 06.01.18, 19:31);*

*– Свято, у яке не може бути самотніх, голодних або нещасливих. У Львові у різних регіонах міста організували благодійні обіди для нужденних, аби всі люди, які опинились у скруті, відчували дух Різдва (1+1, “ТСН”, 06.01.18, 20:02).*

У першому повідомленні журналісти наголошують на присутності різдвяного духу у будь-якому куточку країни, адже Бог

народжується у серці кожного незалежно від того, де він знаходиться. Друге повідомлення інформує про переддень Різдва у Львові. Промовистим є перше речення, яке закликає кожного українця думати не лише про себе, а й про тих, хто потребує підтримки, як матеріальної, так і моральної. Наступне речення розкриває зміст сказаного на початку.

Телевізійники каналу “ICTV”, інформуючи, наголошують на традиціях, що супроводжують це свято: *сьогодні одне з найбільш важливих свят у році. Християни відзначають народження Сина Божого. У ці хвилини українці в родинному колі збираються за Святою вечерею, або ж як називають її в народі – Багата кутя.* (ICTV, “Факти”, 06.01.18, 18:45). Такого ж принципу дотримуються, повідомляючи про прихід, власне, самого Різдва: *одні християни східного обряду відзначають Різдво Христове. За біблійними переказами, 2018 років тому в місті Вифлеємі народилося дитя, якому випало стати спасителем світу. Нині православні, греко-католики та протестанти згадують про народження Ісуса, про перемогу світла над темрявою, добра над злом. Різдво називають святом любові та примирення* (ICTV, “Факти”, 07.01.18, 18:45).

Журналісти “ТСН”, зі свого боку, знову ж таки не забувають згадати про тих, хто святкує не в родинному колі: *Україна колядує! На передовій, у містах і селах, різдвяні традиції і новації – хто як може святкує народження Христа* (1+1, “ТСН”, 07.01.18, 19:32). Телеведучі, кажучи “*хто як може святкує*”, наголошують тим самим на незнищенності українського духу та українських традицій, незважаючи на важкі умови, в яких перебуває зараз Україна.

Прихід весни 2018 року ознаменований спадом температури і великими снігопадами. Ось як про 1 березня інформували у різних телепрограмах. Телеканал “СТБ” висвітлює події так:

*Зима у перший день весни*

*Перший день весни у кучугурах. Негода не полишає південних і центральних регіонів. В епіцентрі циклону сьогодні опинився Київ. Лише за ніч напало зо двадцять сантиметрів снігу. Зранку столицю паралізували довжелезні затори, заняття в школах скасували, садочки не працюють, а мер Віталій Кличко покликав особовий склад міноборони та МВС допомогти прибрати сніг у столиці (СТБ, “Вікна-новини”, 01.03.18, 17:30). Телеканали, подаючи сюжети новини, часто наводять їх короткі заголовки. Як правило, вони досить лаконічні і висвітлюють зміст інформації. Що й спостерігаємо у цьому повідомленні. Зазначивши у заголовку назви двох пір року, автори хотіли наголосити на неприродно холодній та сніжній погоді у перший день весни.*

Цікавий заголовок наводить також телеканал “1+1”:

*Лютий березень*

*Весна в Україні почалась із безпросвітних снігопадів. Дві сотні населених пунктів у десяти областях потерпають зараз без світла. Через хуртовини закрито аеропорти Вінниці, Дніпра, Запоріжжя, Кривого Рогу, Полтави, Херсона і Сум. Внаслідок негоди Маріуполь і ще вісім міст на Одещині залишилися без води через знеструмлення насосної станції. Траси засипані снігом і рятувальники раз-по-раз витягають машини із снігових заметів. Школи закрили, робочий день по можливості скоротили (1+1, “ТСН”, 01.03.18, 19:33).*

Заголовок *лютій березень* є художнім означенням, оскільки слово *лютій* у значенні *жорстокий, безжальний, немилосердний* (що й передбачалось автором сюжету) є характеристикою здебільшого людини та її вчинків. Крім того, спостерігаємо гру слів. *Лютій* як прикметник утворює омонімічну пару з іменником *лютій* у значенні місяць року. У поданому контексті два значення перегукуються і досить умотивовано виступають супроводжувальними словами до лексеми *весна*.

Щодо змісту першого і другого повідомлень, зазначимо, що журналісти телеканалу “СТБ” зосереджують увагу на погодній ситуації у Києві, який опинився у центрі негоди. Натомість на телеканалі “1+1” телевізійники пропонують відеосюжет, у якому висвітлюють новини із декількох регіонів України.

Мас-медійники телеканалу “ICTV”, як і “СТБ”, також інформують про непогоду у столиці: *Попри календарний початок весни столицю сьогодні занесло снігом. Він почався ще з ночі і сипле цілий день. Снігоприбиральні машини не встигають очищати вулиці. Попри заборону в'їзду вантажного транспорту зранку, Київ встав в заторах. Через заноси, аварії та невдале паркування на роботу кияни їхали по 2-3 години. Щоправда вдень автомобілістів поменшало, але надвечір знову армагедон* (ICTV, “Факти”, 01.03.18, 21:10). Повідомлення дещо тотожне за змістом із новинами на телеканалі “СТБ”, проте якщо “Вікна-новини” рапортують в основному про загальний стан у Києві, то у “Фактах” бачимо акцент на дорожній ситуації у столиці. Журналіст навіть уживає слово *армагедон*. У найширшому сенсі ця лексема означає кінець світу. У повідомленні

телекомунікатор застосовує слово *армагедон* зі стилістичною метою на позначення дорожнього колапсу, критичної ситуації.

Досить оригінально висвітлюють події і на “5 каналі”: *Перший день березня чи, скоріше, продовження лютого? На київських дорогах весною і не пахне. Потужний циклон, що приніс в Україну снігопади, завірюхи та зниження температури, продовжує лютувати. Знеструмленими залишаються десятки населених пунктів. Великі міста страждають від транспортних заторів, погодні умови заважають працювати і летовищам* (5 канал, “Час Новин”, 01.03.18, 19:14). Із метою більшого емоційного впливу на слухача журналіст ставить риторичне запитання на початку повідомлення і вводить слово *весною і не пахне*. Разом це поєднання слів дає чітке розуміння того, що теплої весняної погоди нам ще не бачити.

Закономірно, що у наведених репортажах телеведучі вдаються до використання синонімічних рядів, таких як: *снігопади, завірюхи, хуртовина; засипати, занести снігом, замести*. Наведені лексеми виконують своєрідну описувальну роль для відтворення погодної ситуації, що склалась по всій території України 1 березня.

Аналізуючи погодні репортажі, вважаємо за необхідне прокоментувати реалізацію різноманітності у метеопрогнозі. Візьмемо для прикладу один з випусків на “ICTV” від 20 березня 2018 року. Перший місяць весни відзначився відносно нестабільною погодою та досить холодною температурою. Ось як про це повідомляє телеведучий Микола Луценко: *температура вночі -5... -10, а вдень -1... +4 градуси. На півночі здебільшого буде хмарно з проясненнями. Опадів тут не прогнозується, лише місцями підступну ожеледицю перекриє туман. Вночі температура складе 6-11 градусів нижче нуля,*

*а вдень – від 1 градуса нижче до 4 градусів вище нуля. Вранішня хмарність на сході України суттєвих опадів не принесе. Термометр вночі покаже 6-11 градусів морозу, а вдень від 2 морозу до 3 градусів тепла. Чисте південне небо з часом вкриється потужними хмарами, але загалом все обійдеться без помітних опадів. Температура вночі буде 2-7 градусів з мінусом, а вдень від 0 до 5 градусів з плюсом. Загалом хмарною зранку і туманною буде погода у центральних областях. Та попри це відсутних опадів не очікується... (ICTV, “Миколина погода”, 20.03.18, 23:25). Звернемо увагу на різноманітність мовних одиниць для повідомлення температурних показників у регіонах України. Так, інформуючи про температуру нижче нуля, журналіст використовує синонімічні конструкції: *температура вночі -5... -10; температура складе 6-11 градусів нижче нуля; 6-11 градусів морозу; 2-7 градусів з мінусом*. Така ж ситуація і з температурою з позначкою плюс: *вдень -1... +4 градуси; ...до 4 градусів вище нуля; ...до 3 градусів тепла; від 0 до 5 градусів з плюсом*. Крім того, простежимо втілення різноманітності у повідомленні загального стану погоди на території України: *буде хмарно; хмарність...суттєвих опадів не принесе; ...небо з часом вкриється потужними хмарами; хмарною зранку...буде погода*. Автор використовує спільнокореневі слова, проте їх частиномовна співвіднесеність різна (прислівник, іменники, прикметник). Також разом звернемо увагу і на оригінальні епітети, використані Миколою Луценком у репортажі: *підступна ожеледиця, потужні хмари*.*

Отже, при дослідженні рівня різноманітності на телеканалах зосереджено увагу на інформаційних програмах із лінійним типом комунікації, оскільки аналіз мовлення одного телеведучого допомагає

дати об'єктивнішу оцінку. Відповідно до результатів констатуємо, що різноманітність як комунікативна ознака властива мові телебаченні. Проте варто зауважити, що, порівняно з іншими комунікативними якостями, її важче спостерегти, тому що специфіка дослідження передбачає ширше охоплення різномістового матеріалу. Ми висвітлили різноманітність у контексті інформування трьох подій і одного метеопрогнозу. Зазначимо, що використовувати різнорівневі лінгвальні засоби на телебаченні необхідно, оскільки вони “активізують увагу слухачів, репрезентують журналістську позицію, увиразнюють мовне обличчя каналу” [36, с.170].

### **3.5. Експресивність мови**

Експресивність – властивість мовної одиниці підсилювати логічний та емоційний зміст висловленого, виступати засобом суб'єктивного увиразнення мови. Через експресивність виражальних засобів мовець передає своє ставлення і до повідомлення, і до адресата [83, с. 18]. За Л. Мацько, експресивність мовних одиниць базується на парадигмі стилістичних протиставлень: позитивне/негативне, добре/погане; приємне/неприємне, високе/низьке тощо [58, с. 189]. На нашу думку, експресивність у телеефірі – дуже важливий фактор. Ця комунікативна ознака виступає не лише лексико-семантичною, а й комунікативно-прагматичною категорією, оскільки забезпечує переконливість матеріалів мас-медіа, активізацію уваги глядача та налагодження з ним контакту, а також служить для вираження певної оцінки явищ, фактів, подій.

У нашій роботі ми досліджували експресивність в усіх типах мовної комунікації (лінійному, трансакційному, інтерактивному) у мовленні всіх учасників комунікації.

У трансакційному та інтерактивному типах комунікації експресивність досягається завдяки окличним конструкціям. Зафіксовано речення як із позитивною конотацією (*це неймовірно!* (1+1, “Сніданок з 1+1”, 15.01.18, 07:20); *класно! Нарешті!* (1+1, “Танці з зірками”, 29.10.17, 21:13); *цей вчинок – просто браво!* (СТБ, “Все буде добре”, 02.11.17, 16:07); *бездоганно!* (1+1, “Танці з зірками”, 29.10.17, 21:42); *які ви молодці!* (СТБ, “Все буде добре”, 06.12.17, 16:25), так і негативною (*та грець з ним!* (Новий канал, “Хто зверху”, 08.06.18, 19:45); *це якесь безглуздя!* (СТБ, “Все буде добре”, 02.11.17, 16:07). Інколи траплялись висловлювання спонукального та застережливого характеру (*марш на балкон!* (1+1, “Танці з зірками”, 03.09.17, 22:21); *запалить паркет!* (1+1, “Танці з зірками”, 03.09.17, 22:16); *не дай Боже, мені хтось зіпсує настрій зранку!* (1+1, “Сніданок з 1+1”, 05.09.17, 08:48), а також такі, які передавали емоції здивування (*апетит у собак ще той!* (1+1, “ТСН”, 04.01.18, 20:10); *ви що, здуріли? Скільки?* (1+1, “Сніданок з 1+1”, 28.12.17, 09:12), нетерпіння (*ой! Як не терпиться вже це почути!* (1+1, “Сніданок з 1+1”, 15.01.18, 09:23). Додають експресивності повідомленню своєрідні вставні слова та підсилювальні елементи: *шось, цейво, не то сказала...* (1+1, “Сніданок з 1+1”, 28.12.17, 08:26); *тепер про подарунки. Це цікаво страшно!* (СТБ, “Все буде добре”, 02.11.17, 16:06). Також поєднання речень типу “ствердження – запитання” підкреслюють емоційний потенціал сказаного: *Похмілля!*

*Що робити, аби після свят не було так погано?* (1+1, “ТСН”, 04.01.18, 19:57).

Частотні на телебаченні і конструкції з вигуками, які покликані передавати різний спектр емоцій учасників телеефіру: *фу!* *Яка бридота!* (Новий канал, “Ревізор: Магази́ни”, 28.05.18, 07:37); *пошукова система легально доступна кожному користувачу – і вуаля!* (1+1, “ТСН. Тиждень”, 03.12.17, 20:06); *китайці вони ого-го!* (СТБ, “Все буде добре”, 02.11.17, 16:10); *кішка перебігає дорогу, і я така: она і за гудзик – і йду далі* (СТБ, “Все буде добре”, 29.11.17, 16:01); *хоп – і ти вже тут* (СТБ, “Все буде добре”, 29.11.17, 16:20); *фух, я встигла встати у чергу* (СТБ, “Все буде добре”, 29.11.17, 16:35); *ух, це буде гаряче!* (М1, “М1 News”, 16.03.18, 17:16).

Окрему стилістичну роль виконують три крапки у тексті, що вказують на “незавершеність думки, можливість різного розвитку подій. Такий стилістичний прийом спонукає реципієнта самому домислити чи просто зосередити увагу на сюжеті” [36, с. 180]: *тільки-но теща відвернулась, а Толік...* (СТБ, “Хата на тата”, 25.12.17, 16:55); *та щойно татусь за поріг...* (СТБ, “Хата на тата”, 25.12.17, 16:57).

Виразником експресивності у телеефірі є іронічний тон повідомлення. Насправді, це важливий інструмент у роботі журналіста, оскільки він дає можливість завуалювати думку, зовні не конфліктуючи ні з традицією, ні з законом: *у кайданках в президенти одіозний экс-голова державної фіскальної служби претендує на крісло першої особи держави. Схоже арешт і підозра у подвійному громадянстві його не зупиняють, бо, мовляв, рухає ним турбота про державу* (24 канал, “Новини”, 30.07.18, 21:19). Простежити іронію на текстуальному рівні інколи викликає деякі труднощі, проте,

враховуючи специфіку нашого дослідження, її чітко можна спостерегти за допомогою інтонації, використовуваної мовцем. У вищезазначеному випадку інтонація іронічна і вказує на ставлення телеведучого до зображуваного.

Фіксуємо також утворення зі зменшено-пестливими суфіксами, які у контексті повідомлення набувають забарвлення презирства, зневаги, осуду, тобто служать для вираження негативної суб'єктивної оцінки: *олійку з пліснявою не хочете?* (Новий канал, “Ревізор: Магазини”, 28.05.18, 07:28); *більшість людей вже спланували свої відпустки, та далеко не всі **фірмочки** працюють чисто (1+1, “ТСН”, 04.01.18, 19:34)*. Інколи у мові мас-медійників іронічний, дещо прихований спосіб подачі негативної оцінки перетворюється на саркастичний: *ви продаєте нерафіновану, необроблену олію, яку люди зазвичай термічно не обробляють. Вони її додають до салатику, бо так смачніше, коли насіннячком пахне (а ще мишками і отрутою)* (Новий канал, “Ревізор: Магазини”, 28.05.18, 07:33). Такі висловлювання виражають жорстку критику та безкомпромісний громадський осуд.

Щоб помітити присутність іронії чи сарказму, деколи недостатньо одного речення. У лінійному типі комунікації такі образні вкраплення спостерігаємо на рівні тексту: *а те, що їх (тексти закону) треба уважно читати, я пересвідчився цього тижня. Зараз вас шокую. Точніше не я, а **хитро... хитрі депутати**. Уявіть: у закон про аліменти **тишком-нишком** вставили поправочку про надання суперпільг виробникам зеленої енергії і нікому про це не сказали. Вся вигода олігарху Ренату Ахметову, якого **сильно шанує вище керівництво країни**. Розумієте нищість обману? Де аліменти, а де*

сонячні батареї і вітро- та електростанції. **Фокус** вчасно виявили і за нього більшість не проголосувала. Але вибачайте, як же тепер вірити законодавчому закону, який в законі про космос, скажімо, буде прописувати бурштинових копачів?... (ICTV, “Надзвичайні новини”, 19.01.18, 20:02); Як бачимо, деякі лексеми у поєднанні із питальними конструкціями напряду вказують на викривальний характер висловлюваного і додають йому помітної експресивності.

Окремого коментаря заслуговують розмовні вкраплення у журналістських повідомленнях. Як ми вже відзначали раніше, потік інформації в сучасному суспільстві величезний. Виникає необхідність у поданні правильного та оперативного матеріалу. Ця умова можна задовільнити лише у випадку стандартизації мови. Однак, інколи для виділення найбільш значущих фактів (особливо в публіцистичному тексті) авторам доводиться вдаватися до різних способів збільшення експресивності тексту. Розмовні елементи є одним з них: у *Швеції дітям змалечку товкмачать: насильство – зло!* (СТБ, “Вікна-новини”, 24.11.17, 22:08); *після того, як потерпілу відкинуло на дорогу, водій чкурнув з місця події геть* (1+1, “ТСН”, 06.01.18, 19:37); *тож як би Толік не хотів злиняти з кухні...* (СТБ, “Хата на тата”, 25.12.17, 16:59); *одного дня вони ласуна схопили і добряче відгамселили* (ICTV, “Надзвичайні новини”, 19.01.18, 19:38); *йому вдається прошмигнути навіть повз охорону* (ICTV, “Надзвичайні новини”, 19.01.18, 19:40); *ах ти ж розпоясався вже зовсім!* (1+1, “Танці з зірками”, 03.09.17, 22:13); *запроторити Савченко за ґрати тепер хочуть і в Україні* (СТБ, “Вікна-новини”, 22.03.18, 17:39). Деякі розмовні слова, проникаючи в літературну мову, закріплюються у

ній. Інші ж так і залишаються сторонніми елементами в упорядкованій структурі кодифікованих норм.

Підсиленню експресивності сприяє використання контекстуальних перифразів: *солодкий крадій*, який *полюбляв лише найдорожчий товар, добряче намуляв очі охоронцям*. Тому одного дня вони *ласуна* *схотили і добряче відгамселили* (ICTV, “Надзвичайні новини”, 19.01.18, 19:38); *справжня спецоперація зі стеженням, засідкою та навіть рятувальниками – так поліція затримувала небезпечну та невловиму театралку з молотком* (ICTV, “Надзвичайні новини”, 19.01.18, 20:02). У наведених прикладах перифразові найменування стають одним із способів інформування про кримінальні події, який надає їм дещо комічного ефекту. Так, смислове наповнення першого повідомлення, здавалось би, містить негативну конотацію, оскільки описує факт злочину. З іншого боку, очевидно, що перифрази *солодкий крадій* та *ласун* без контексту не відповідають змісту описуваної події. Окрім зазначених слів, журналіст вживає фразеологізм *намуляв очі* та розмовну лексему *відгамселили*. Спостерігаємо, що експресивний план тексту переважає над змістовим. У другому прикладі бачимо, окрім перифразу, елементи градації (*справжня спецоперація зі стеженням, засідкою та навіть рятувальниками*) та присутність дещо гіперболізованих прикметників (*небезпечну та невловиму*), які разом створюють ефект емоційного напруження у повідомленні.

Підсилення емоційної складової тексту також простежуємо у такому фрагменті: *вибух прогрімів ввечері, коли стемніло. Трусонуло так, що здригнулися навіть сусідні будинки*. (ICTV, “Надзвичайні новини”, 24.01.18, 19:25). Нагромадження синонімів із різним

стилістичним відтінком – центральний емоційний компонент, який допомагає передати атмосферу повідомлюваного та забезпечити, таким чином, вплив на почуття реципієнта.

Аналізуючи мовлення телевізійників з погляду його експресивності, хочемо відзначити ведучу телепрограми “Ревізор: Магазини” на “Новому каналі” Наталю Кудряшову. Особливість телепередачі сприяє більшому вияву емоційності, оскільки інколи побачене та досліджене у ній не відповідає очікуваному. Це і спостерігаємо у випуску за 28 травня. Ревізор побував на олійному заводі в Охтирці, умовами експлуатації якого був дуже незадоволений. Наведемо кілька прикладів експресивних конструкцій з мовлення телеведучої: *ти хто таке? Брудло рідке!* (Новий канал, “Ревізор: Магазини”, 28.05.18, 07:37); *подивіться, які в мене брудні рукавички! Я вже замахалась їх змінювати, чесно кажучи. Тут все брудно, катастрофічно брудно! Це ж олійниця, йолки палки!* (Новий канал, “Ревізор: Магазини”, 28.05.18, 07:35); *а тут що пожежа була чи що?* (Новий канал, “Ревізор: Магазини”, 28.05.18, 07:30); *як так можна запустити виробництво?* (Новий канал, “Ревізор: Магазини”, 28.05.18, 07:30). Експресивність у повідомленнях чітко простежується завдяки використанню питальних та окличних речень, конструкцій типу “запитання-відповідь” (*ти хто таке? Брудло рідке!*), оказіональної лексики (*брудло*), жаргонізмів (*замахалась*), повторів (*брудно, катастрофічно брудно*), вигуків (*йолки палки*). Однак підвищена емоційність у розмові інколи заважає телеведучій концентруватись на її нормативності (*а тут що пожежа була чи що?*).

Отже, експресивність у мовленні телевізійників експлікується на рівні з іншими комунікативними ознаками. Ми навели кілька прикладів експресивних конструкцій, проте, як слушно зауважує І. Заліпська, цей перелік не може бути вичерпним, оскільки “будь-яка із лексичних, фразеологічних чи синтаксичних одиниць, будучи суб’єктивно забарвленою, може набувати експресивних рис” [36, с. 192]. Загалом констатуємо, що телепрограми інформаційного та інформаційно-розважального типу найбільш експресивно насичені. Проте однозначної оцінки дати не можемо, оскільки часто вона залежить від особливостей індивідуального мовлення та навіть темпераменту телеведучих.

## ВИСНОВКИ

1. Культура мови окреслюється системою комунікативних ознак або якостей. У лінгвістиці ще досі не існує єдиного визначення поняття комунікативні ознаки мови, а також відсутній єдиний принцип їхньої класифікації. Українські та зарубіжні мовознавці виділяють понад п'ятдесят комунікативних ознак мови. Серед них виокремлено оптимальний перелік переважальних комунікативних ознак: правильність, точність (конкретність), логічність, образність, багатство, різноманітність, доступність (дохідливість, ясність), змістовність (інформативність), експресивність (емоційність). У нашій роботі для аналізу ми обрали шість комунікативних ознак, а саме правильність, точність, образність, багатство, різноманітність та експресивність.

2. Комунікативні ознаки (якості) мови – це характеристики її змісту та форми, сумарна оцінка рівня досконалості володіння літературною мовою. На позначення їхніх специфічних ознак послуговуємось уведенням І. Заліпською терміном “лінгвальні ідентифікатори”. Центральна комунікативна ознака мови – правильність, тобто дотримання норм сучасної літературної мови з нею безпосередньо пов'язані усі інші комунікативні якості.

3. Телекомунікація передбачає більшою чи меншою мірою втілення усіх зазначених комунікативних ознак. У нашій роботі для якісної оцінки культуромовної діяльності у телеєфірі проаналізовано програми різного типу, зокрема інформаційного, інформаційно-аналітичного та інформаційно-розважального. До уваги беремо як прямий, так і непрямий ефір. У прямому ефірі представлено три типи

комунікації: лінійний (монологічний), інтерактивний (діалогічний) і трансакційний (полілогічний).

4. У дослідженні застосовано механізм моніторингу, який полягає у встановленні рівня нормативності усної мови у 10 телепрограмах (всеукраїнських та регіональних) за обраний проміжок часу. Методом суцільної вибірки виявлено кількість анормативів різних типів за 10 хвилин. Охоплено дослідженням мовну діяльність усіх учасників комунікації (журналістів, гостей студії, додзвонювачів), проте основну увагу зосереджено на мові журналістів. Моніторинг підтвердив результати вибіркового обстеження: анормативи переважно нечастотні. Спостерігаємо тенденцію зростання рівня культуромовної компетенції телекомунікаторів на всеукраїнських та регіональних каналах.

Результати моніторингу засвідчують найчастотніші порушення в телеєфірі таких норм: лексичних (41,8 %), граматичних (21,8 %) та акцентуаційних (14,5 %) норм. Найбільше помилок у мовленні допускають учасники телекомунікації інформаційно-розважального типу програм, зокрема негативну тенденцію простежуємо у ведучих програми “Моя profession” на телеканалі “М1”. Мовнокультурну компетенцію можемо відзначити у журналістів інформаційних випусків новин “Вікна-новини” та “Час новин”, що на “СТБ” та “5 каналі”. Загалом констатуємо, що ситуація на всеукраїнському телебаченні краща, ніж на регіональному.

5. Окрім правильності, показником культури мови учасників телекомунікації виступають й інші комунікативні якості.

Точність – це відповідність структури мовлення предметно-речовій дійсності. До лінгвальних ідентифікаторів точності належать:

оптимальний вибір слів із синонімічного ряду, чітке розмежування полісемії, розрізнення омонімії, розуміння семантики хронологічно маркованої лексики (неологізмів, історизмів, архаїзмів), вузькоспеціалізованих слів (термінів, професіоналізмів).

Деякі порушення зафіксовано у всіх типах телепрограм, проте найбільше у телепередачах інформаційного та інформаційно-аналітичного типу. Такі помилки спричинені здебільшого сплутуванням значень полісемантів і паронімів. Зазвичай, зазначені відхилення спостерігаємо в умовах спонтанного мовлення.

Образність – комунікативна якість мови, орієнтована на виникнення додаткових асоціативних зв'язків, тобто вживання слів і словосполучень у їх незвичному оточенні, зокрема, їх переосмислення в порівняннях, метафорах тощо. Результати дослідження засвідчують, що образність сповна експлікується на телебаченні. Лінгвальні ідентифікатори яскраво представлені у телеефірі в усіх типах комунікації: лінійному і нелінійному (інтерактивному, трансакційному). Найчастотніші у використанні лексичні художні засоби, зокрема метафора та її різновиди.

Рівень реалізації багатства мови залежить від обсягу активного словника учасника телеефіру. Лінгвальними експлікаторами багатства мови найчастіше виступають синоніми, фразеологізми та перифрази. На найвищому рівні цю комунікативну ознаку репрезентовано в інформаційних та інформаційно-розважальних телепрограмах.

Схожою, проте не тотожною з багатством мови є така комунікативна якість, як різноманітність, що полягає у вираженні однієї і тієї ж думки та граматичного значення різними способами і засобами. При дослідженні рівня різноманітності на телеканалах

зосереджено увагу на інформаційних програмах із лінійним типом комунікації, оскільки аналіз мовлення одного телеведучого допомагає дати об'єктивнішу оцінку. Аналіз телепрограм показує, що різноманітність як комунікативна ознака властива телебаченню. Проте, порівняно з іншими комунікативними якостями, вона важче піддається спостереженню. Це пов'язано із тим, що специфіка дослідження різноманітності передбачає ширше охоплення різномістового матеріалу.

Експресивність (емоційність) – комунікативна якість мови, що надає висловлюванню почуттєвого, настроєвого, суб'єктивного компонента. Ця комунікативна ознака забезпечує переконливість матеріалів мас-медіа, активізацію уваги глядача та налагодження з ним контакту, а також служить для вираження певної оцінки явищ, фактів, подій. Констатуємо, що телепрограми інформаційного та інформаційно-розважального типу найбільш експресивно насичені. Проте однозначну оцінку дати важко, оскільки часто вона залежить від особливостей індивідуального мовлення та навіть темпераменту телеведучих.

6. На основі культуромовного дослідження стверджуємо, що усна українська мова учасників комунікації на всеукраїнських та регіональних телеканалах в основному відповідає літературному зразку. Виявлені порушення літературного еталону є нечастотними. Вони демонструють проблемні місця, що потребують подальшого виправлення. Якість і кількість україномовної телепродукції безпосередньо залежить від державної мовної політики.

Загалом мова мас-медіа як першочерговий фактор формування мовної культури суспільства потребує постійних наукових досліджень

для виявлення типових недоліків, для вироблення дієвої моделі вдосконалення мовної діяльності журналістів.



## ЛІТЕРАТУРА

1. Абрамова І. Г. Прямоефірна програма: сутність, проблематика створення та функціонування. *Держава та регіони. Соціальні комунікації*. 2013. № 1. С. 38–43.  
URL: [http://nbuv.gov.ua/UJRN/drsk\\_2013\\_1\\_10](http://nbuv.gov.ua/UJRN/drsk_2013_1_10)
2. Антоненко-Давидович Б. Д. Як ми говоримо / за заг. ред. І. Варченка. Київ: Рад. письменник, 1970. 256 с.
3. Бабич Н. Д. Культура фахового мовлення: навчальний посібник. Чернівці: Книги–ХХІ, 2013. 556 с.
4. Бабич Н. Д. Основи культури мовлення: навч. посібник. Львів: Світ, 1990. 232 с.
5. Бабич Н. Д. Практична стилістика і культура української мови: навчальний посібник для студ. філол. спец. вищ. навч. закл. Львів: Світ, 2003. 432 с.
6. Баранник Д. Х. Актуальні проблеми дослідження мови масової інформації. *Мовознавство*. 1983. № 8. С. 13–17.
7. Баранник Д. Х. До питання про “інформаційний” стиль мови. *Мовознавство*. 1967. № 6. С. 3–10.
8. Богатько В. В. Явища еліпсису в мові сучасної української публіцистики: дис. ... канд. філол. наук: 10.02.01. Вінниця, 2005. 175 с.
9. Бондаренко Т. Г. Типологія мовних помилок та їх усунення під час редагування журналістських матеріалів: дис. ... канд. філол. наук: 10.01.08. Черкаси, 2003. 283 с.
10. Васильева А. Н. Основы культуры речи. Москва: Русск. язык, 1990. 247 с.
11. Волкотруб Г. Практична стилістика української мови: навчальний посібник. Тернопіль: Підручники і посібники, 2004. 256 с.

12. Волкотруб Г. Стилїстика ділової мови: навч. посібник. Київ: МАУП, 2002. 208 с.

13. Всесвітній словник української мови. *worldwidedictionary.org*.  
URL: <http://uk.worldwidedictionary.org/>

14. Гінзбург М. Д., Требульова І. О., Левіна С. Д., Корніловська І. М. Українська ділова і фахова мова: практич. посіб. на щодень / за ред. М. Д. Гінзбурга. Київ: Фірма "ІНКОС", Центр навчальної літератури, 2007. 672 с.

15. Гладкий М. Мова сучасного українського письменства. Харків–Київ : ДВУ, 1930. 159 с.

16. Головин Б. Н. Основы культуры речи: учеб. для вузов по спец. «Рус. яз. и лит.». 2-е изд., испр. Москва: Высш. школа, 1988. 320 с.

17. Горчикова А. Трансляція моральних цінностей ЗМІ в інформаційному суспільстві. *Медіапростір: збірник наукових статей із соціальних комунікацій* / за ред. Н. Поплавської та ін. Тернопіль: ТНПУ ім. В. Гнатюка, 2017. Вип. 9. С. 15-19.

18. Гоян В. В. Інформаційна телевізійна програма: типологічна характеристика, параметри діяльності журналіста: автореф. дис. ... канд. філол. наук: 10.01.08. Київ, 1999. 19 с.

19. Гоян О. Я. Комерційна радіожурналістика в Україні: становлення, розвиток, перспектива: автореф. дис. ... док. філолог. наук: 10.01.08. Київ, 2007. 36 с.

20. Гоян В. Психологічні аспекти сприймання глядачем екранного персонажу в аудіовізуальній комунікації. *Вісник Київського національного університету ім. Тараса Шевченка: Журналістика*. 2008. Вип. 16. С. 38-41.

21.Гринчишин Д. Г., Сербенська О. А. Словник паронімів української мови. Київ: Рад. школа, 1986. 222 с.

22.Дацишин Х. П. Метафора в українському політичному дискурсі (за матеріалами сучасної періодики): дис. ... канд. філол. наук: 10.01.08. Львів, 2004. 208 с.

23.Денискіна Г. О. Структурні і комунікативні параметри жанру вільного інтерв'ю (на матеріалі телепередач 2000–2004 років): дис. ... канд. філол. наук: 10.02.01. Київ, 2005. 353 с.

24.Довідник з культури мови: посібник / С. Я. Єрмоленко, С. П. Бирик, Н. М. Сологуб та ін. / за ред. С. Я. Єрмоленко. Київ: Вища школа, 2005. 399 с.

25.Дуда Н. М., Гриджук О. Є. Конспект лекцій з курсу “Українська мова (за професійним спрямуванням)”. Львів: НЛТУ України, 2007. 95 с.

26.Євсєєва Г. П. Перифрази в мові сучасних газет (на матеріалі українських газет 80-90 років ХХ століття): дис. ... канд. філол. наук: 10.02.01. Дніпро, 2002. 219 с.

27.Єрмоленко С. Я. Культура мови. *Українська мова. Енциклопедія*. 2-ге вид. Київ: Українська енциклопедія, 2004. С. 285–286.

28.Єрмоленко С. Я. Мова і українознавчий світогляд: монографія Київ: НДІУ, 2007. 444 с.

29.Єрмоленко С. Я. Нариси з української словесності: стилістика та культура мови. Київ: Довіра, 1999. 431 с.

30.Єрмоленко С. Я. Норма мовна. *Українська мова. Енциклопедія* / за ред.: В. М. Русанівський, О. О. Тараненко (співголови), М. П. Зяблюк та ін. Київ: Українська енциклопедія, 2000. С. 387–388.

31.Єрмоленко С. Я. Усна публічна мова. *Українська мова. Енциклопедія* / за ред.: В. М. Русанівський, О. О. Тараненко (співголови), М. П. Зяблюк та ін. Київ: Українська енциклопедія, 2000. С. 691–693.

32.Жовтобрюх М. А. Мова української періодичної преси (кінець ХІХ – поч. ХХ ст.). Київ: Наук. думка, 1970. 304 с.

33.Жовтобрюх М. А. Мова української преси (до середини дев'яностих років ХІХ ст.). Київ: Вид-во АН УРСР, 1963. 415 с.

34.Завальнюк І. Я. Синтаксичні одиниці в мові української преси початку ХХІ століття: функціональний і прагматичний аспекти: монографія. Вінниця: Нова Книга, 2009. 400 с.

35.Заліпська І. Я. Порухення літературних норм у мові прямого ефіру. *Культура слова*. 2016. Вип. 84. С. 151–160.

URL: [http://nbuv.gov.ua/UJRN/Kuls\\_2016\\_84\\_19](http://nbuv.gov.ua/UJRN/Kuls_2016_84_19)

36.Заліпська І. Я. Комуникативні ознаки української мови у прямому радіо- і телеефірі: дис. ... канд. філол. наук: 10.02.01. Київ, 2013. 203 с.

37.Здоровега В. Й. Теорія і методика журналістської творчості: підручник. 2-ге вид., перероб. і доп. Львів: ПАІС, 2004. 268 с.

38.Івкова Н. М. Фігури експресивного синтаксису в сучасній публіцистичній літературі: дис. ... канд. філол. наук: 10.02.01. Горлівка, 2007. 217 с.

39.Іларіон (Митрополит). Наша літературна мова: як писати й говорити по-літературному. Вінніпег, 1959. 463 с.

40.Ільченко О. А. Метафоричні словосполучення в мові української преси ХХІ ст.: автореф. дис. ... канд. філол. наук: 10.02.01. Харків, 2012. 20 с.

- 41.Каліш В. Поліфункціональність слова. *Дивослово*. 2001. № 6. С. 19–22.
- 42.Караванський С. Про новотвори. *Українська мова і література*. 2001. № 10. С. 1.
- 43.Клєщова О. Є., Кравчук О. М. Культура української мови: навч. посіб. Луганськ: ВЦ ДЗ “ЛНУ імені Тараса Шевченка”, 2011. 219 с.
- 44.Коваленко Б. О. Стилiстично знижена лексика в мові сучасної української публіцистики: дис. ... канд. філол. наук: 10.02.01. Київ, 2003.
- 45.Коваль А. Культура української мови. Київ: Наукова думка, 1964. 196 с.
- 46.Коновець С. П. Комунікативно-прагматичні особливості актуалізації фразеологізмів у дискурсі сучасної преси (за матеріалами іспанських періодичних видань): автореф. дис. ... канд. філол. наук: 10.02.05. Київ, 2002. 19 с.
- 47.Кононенко В. Регіональний аспект загальнонародного. *Урок української*. 2002. № 9. С. 27–28.
- 48.Костюк О. М. Розважальна функція електронних засобів масової інформації: світовий контекст та національні особливості: автореф. дис. ... канд. філолог. наук: 10.01.08. Львів, 2006. 18 с.
- 49.Коць Т. А. Функціональний аспект лексичної норми в засобах масової інформації (на матеріалі газет 90-х років ХХ ст.) [Текст]: дис. ... канд. філол. наук: 10.02.01. Київ, 1997. 193 с.
- 50.Культура мови: від теорії до практики: монографія / Л. Струганець, О. Бобесюк, О. Веремчук та ін. / за ред. Л. Струганець. Тернопіль: Навчальна книга–Богдан, 2015. 216 с.

51. Культура української мови: довідник / за ред. В. М. Русанівського. Київ, 1990. 304 с.

52. Курдюк О. Помилки та їх види. *Електронна бібліотека Інституту журналістики*.

URL: <http://journlib.univ.kiev.ua/index.php?act=article&article=1556>.

53. Кушнір О. Орфоепічна культура в ефірі сучасного дитячого телебачення (за матеріалами тернопільських телеканалів). *Медіанпростір: збірник наукових статей із соціальних комунікацій* / за ред. Н. Поплавської та ін. Тернопіль: ТНПУ ім. В. Гнатюка, 2017. Вип. 10. С. 74-79.

54. Левченко Т. М. Нові вияви субстандартної лексики в сучасній українській мові. *Соціум. Документ. Комунікація*. 2016. Вип. 1. С. 202–216.

URL: [http://nbuv.gov.ua/UJRN/cdk\\_2016\\_1\\_19](http://nbuv.gov.ua/UJRN/cdk_2016_1_19)

55. Літературознавчий словник-довідник. Р.Т. Гром'як, Ю.І. Ковалів та ін. Київ: ВЦ. «Академія», 1997. 752 с.

56. Марущак В. Культура мовлення і сучасний інформаційний простір. *Українська мова і література*. 2009. № 29–30. С. 37–38.

57. Мацько Л. І., Кравець Л. В. Культура української фахової мови: навч. посібник. Київ: ВЦ "Академія", 2007. 360 с.

58. Мацько Л. І., Сидоренко О. М., Мацько О. М. Стилїстика української мови: підручник для студ. філол. спец. вузів / за ред. Л. І. Мацько. 2-ге вид., доп. Київ: Вища школа, 2005. 462 с.

59. Мітчук О. А. Нові слова та їх значення у мові мас-медіа Рівненщини [Текст]: дис. ... канд. філол. наук: 10.01.08. Львів, 2006. 170 с.

60. Мова і час. Розвиток функціональних стилів сучасної української літературної мови / С. Я. Єрмоленко, Г. М. Колесник, К. В. Ленець та ін. *Розмовні елементи у функціональних стилях мови* / за ред. В. М. Русанівського. Київ: Наук. думка, 1977. С. 44–72.

61. Муленко Ю. Розважальні програми на українському телебаченні. *Science and Education a New Dimension*.

URL: [http://seanewdim.com/uploads/3/4/5/1/34511564/mulenko\\_yu\\_v.pdf](http://seanewdim.com/uploads/3/4/5/1/34511564/mulenko_yu_v.pdf)

62. Непийвода Н. Мовна гра та гумор у рекламному тексті. *Урок української*. 2001. № 10. С. 20–24.

63. Олексенко В. П. Проблема логічності мови масової комунікації. *Журналістика, філологія та медіаосвіта*: зб. наук. доповідей Всеукр. наук.-практ. конф. Полтава: Освіта, 2009. Т. 2. С. 238–242.

64. Пашинська Л. М. Фразеологічні неологізми в сучасному українському мас-медійному дискурсі: автореф. дис. ... канд. філол. наук: 10.02.01. Київ, 2011. 20 с.

65. Пентилюк М. І., Маруніч І. І., Гайдаєнко І. В. Ділове спілкування та культура мовлення: навч. посіб. Київ: Центр учбової літератури, 2011. 224 с.

66. Півнюк В. М. Сленги в сучасній українській мові. *Культура і мистецтво у сучасному світі*. 2010. Вип. 11. С. 162–167.

URL: [http://nbuv.gov.ua/UJRN/Kmss\\_2010\\_11\\_22](http://nbuv.gov.ua/UJRN/Kmss_2010_11_22)

67. Пономарів О. Д. Стилїстика сучасної української мови. Тернопіль: Навчальна книга–Богдан, 2000. 246 с.

68. Пономарів О. Д. Ще раз про мову реклами. *Урок української*. 2003. № 2. С. 23–24.

69. Пономарів О. Д. Культура слова: мовностилістичні поради: навчальний посібник. Київ: Либідь, 1999. 240 с.

70. Пономарів О. Українське слово для всіх і для кожного. Київ: Либідь, 2013. 359 с.

71. Сербенська О. А. Культура усного мовлення. Практикум: навч. посібник. Львів: Видавничий центр ЛНУ імені Івана Франка, 2003. 121 с.

72. Сербенська О. А. Культура усного мовлення: практикум: навч. посіб. / О. А. Сербенська – К.: Центр навчальної літератури, 2004. – 216 с.

73. Скворцов Л. И. Основы культуры речи: хрестоматия; учеб. пособие для студ. филол. спец. вузов. Москва: Высш. школа, 1984. 321 с.

74. Словник української мови: в 11 тт. / за ред І. К. Білодіда. Т. 1. Київ: Наук. думка, 1970–1980.

75. Словник фразеологізмів української мови / уклад.: В. М. Білоноженко та ін. Київ: Наук. думка, 2008. 1104 с.

76. Стасюк Т. В. Відонімні утворення: структурно-семантичні і функціонально-стилістичні аспекти у мові сучасної публіцистики: дис. ... канд. філол. наук: 10.02.01. Київ, 2005. 265 с.

77. Стишов О. А. Динамічні процеси в лексико-семантичній системі та в словотворі української мови кінця ХХ ст. (на матеріалі мови засобів масової інформації): дис. ... д-ра філол. наук: 10.02.01. Київ, 2003. 597 с.

78. Струганець Л. В. Динаміка лексичних норм української літературної мови ХХ століття. Тернопіль: Астон, 2002. 352 с.

79.Струганець Л. В. Культура мови. Словник термінів. Тернопіль: Навчальна книга–Богдан, 2000. 88 с.

80.Струганець Л. В. Теоретичні основи культури мови: навчальний посібник для студ. філол. фак. вузів України. Тернопіль: Навчальна книга–Богдан, 1997. 96 с.

81.Третяк Н. В. Жаргонна лексика в друкованих ЗМІ (номінативно-експресивна функція): монографія. Кам'янець-Подільський, 2012. 183 с.

82.Турчак О. М. Оказіоналізми в мові української преси 90-х років ХХ століття: дис. ... канд. філол. наук: 10.02.01. Дніпро, 2004. 256 с.

83.Українська мова. Енциклопедія / за ред.: Русанівський В. М., Тараненко О. О. (співголови), Зяблюк М. П. та ін. Київ: «Укр. енцикл.», 2000. 752 с.

84.Фаріон І. Д. Мовна норма: знищення, пошук, віднова (культура мовлення публічних людей): монографія. 3-тє вид., доп. Івано-Франківськ: Місто НВ, 2013. 331 с.

85.Федорів Т. В. Телевізійні новини в політичній комунікації України: жанрова типологія, технологія виробництва, взаємодія з аудиторією: автореф. дис. ... канд. філол. наук: 10.01.08. Київ: Б.в., 2004. 18 с.

86.Черемська О. С. Лексична та граматична інтерференція в сучасній українській літературній мові як наслідок українсько-російського білінгвізму (на матеріалі преси Харківщини 50-80-х років ХХ ст.): автореф. дис... канд. філол. наук: 10.01.02. Харків, 2002. 16 с.

87. Шаповал Ю. Г. Телевізійна публіцистика: методологія, методи, майстерність: монографія. Львів: Видавничий центр ЛНУ ім. І. Франка, 2002. 233 с.

## ДОДАТОК

Результати моніторингу нормативності  
мовлення на телеканалах

“1+1”, 06.08.2018, “ТСН”

19:37 – 19:47

<u>Норми</u>	<u>Приклади анормативів</u>
<b>Орфоепічні</b>	<i>Поліцейські кажуть, що це аварія небанальна (замість <b>що</b>) (19:39).</i>
<b>Акцентуаційні</b>	<i>Ця історія так само <b>набула</b> розголосу (замість <b>набула́</b>) (19:38); <b>дві ванта́жівки</b> (замість <b>вантажівки</b>) (19:41); <b>вибухо-небезпечну речови́ну</b> (замість <b>речовину́</b>) (19:41).</i>
<b>Лексичні</b>	<i>Погодьтеся: <b>ці</b> пасажери мають щастя, особливо <b>ці</b>, які сиділи тут (19:39); так <b>получилось</b> (замість <b>склалось</b>) (19:39); так <b>всігда</b> (замість <b>завжди</b>) (19:47); <b>вогонь перекинувся на сусідній паркінг</b> (замість <b>сусідню автостоянку</b>) (19:42).</i>
<b>Граматичні:</b> 1) морфологічн і;	<i>Після <b>десяток аварій</b> (замість <b>десятка</b>) (19:40).</i>
2) синтаксичні	–
<b>Стилістичні</b>	–

## “ТТБ”, 08.06.2018, “Новини”

20:40 – 20:50

<u>Норми</u>	<u>Приклади анормативів</u>
<b>Орфоепічні</b>	<i>Я знаю, <b>шо</b> так в них (замість <b>що</b>) (20:42); <b>шоб</b> прийняти рішення (замість <b>щоб</b>) (20:42); <b>тому шо</b> вихователь пояснив (замість <b>тому що</b>) (20:47).</i>
<b>Акцентуаційні</b>	<i><b>Почало́сь</b> більше року тому (замість <b>почало́сь</b>) (20:45); <b>при́йняв</b> рішення (2 рази) (замість <b>прийня́в</b>) (20:45); <b>по чоті́рнадцять</b> гривень (замість <b>чотирна́дцять</b>) (20:48).</i>
<b>Лексичні</b>	<i><b>По крайній мірі</b> знаю за свою сільську раду (замість <b>принаймні</b>) (20:42); вони <b>на даний час</b> взяли дитину (замість <b>зараз</b>) (20:44); <b>іменно</b> сьогодні конкретно вимагали в мене (замість <b>саме</b>) (20:44); <b>на мою особисту думку</b> (замість <b>на мою думку</b>) (20:45); міська рада прийняла <b>інше</b> рішення про співпрацю з іншими громадами, яким встановила, <b>що громади</b> мають... (20:46); не бачить оплати за <b>травень місяць</b> (замість <b>не бачить оплати за травень</b>) (20:48).</i>
<b>Граматичні:</b> 1) морфологічн і;	<i>Начальник міського управління освіти <b>прокоментувала</b> подію (замість <b>прокоментував</b>) (20:47); дитину вихователь <b>не</b> впускала (замість <b>не впускав</b>) (20:47); останніх</i>

	<i>два місяця</i> (замість <i>місяці</i> ) (20:48).
2) синтаксичні	<i>Згідно статуту</i> (замість <i>згідно з</i> ) (20:47);
<b>Стилістичні</b>	–

**“Інтер”, 23.07.2018, “Ранок з Інтером”**

**08:40 – 08:50**

<u>Норми</u>	<u>Приклади анормативів</u>
<b>Орфоепічні</b>	–
<b>Акцентуаційні</b>	<i>Ми все привезли</i> (замість <i>привезли</i> ) (08:41);
<b>Лексичні</b>	<i>Так називаємий розрив поставок</i> (замість <i>так званий</i> ) (08:42); <i>громадські активісти сумніваються, що... У громадській раді при Міністерстві охорони здоров'я</i> (08:42); <i>перевірити наявність препаратів можна лише на даний момент</i> (замість <i>зараз</i> ) (08:43); <i>даного літака</i> (замість <i>цього</i> ) (08:46); <i>я не знаю мету їх перевірки, вони приїхали перевіряти...</i> (08:47).
<b>Граматичні:</b> 1) морфологічні;	<i>контракт з тренерським штабом національної збірної Андрія Шевченко</i> (замість <i>Шевченка</i> ) (20:45); <i>їх перевірки</i> (замість <i>їхньої</i> ) (08:47).
2) синтаксичні	<i>Розганяючись до трьохсот кілометрів на годину</i> (замість <i>за годину</i> ) (08:44).
<b>Стилістичні</b>	–

**“М1”, 05.05.2018, “Моя Profession”**

**20:13 – 20:23**

<u>Норми</u>	<u>Приклади анормативів</u>
<b>Орфоепічні</b>	<i>Я думаю, що вдома в них...</i> (замість <i>що</i> )

	(20:13); <i>але все <b>ш</b> таки</i> (замість <i>все <b>ж</b> таки</i> ) (20:14); <i>шось мені так...</i> (замість <i>щось</i> ) (20:15); <i>таматний сок</i> (замість <i>томатний</i> ) (20:15).
<b>Акцентуаційні</b>	<i>В мене подружка</i> (замість <i>п'дружка</i> ) (20:15); <i>далі йдемо</i> (замість <i>йдемо́</i> ) (20:15).
<b>Лексичні</b>	<i>Не будемо гадати і думати</i> (замість <i>не будемо гадати</i> ) (20:13); <i>як по-жіночи</i> розкажи мені (замість <i>по-жіночому</i> ) (20:14); <i>о май Гад</i> (замість <i>о Боже</i> ) (20:14); <i>шось мені вже так занудніло</i> (замість <i>нудно стало</i> ) (20:15); <i>мінєралачка</i> (замість <i>мінєралочка</i> ) (20:15); <i>мені здається, це намбер ван</i> (замість <i>номер один</i> ) (20:15); <i>ну це багіня</i> (замість <i>богиня</i> ) (20:15); <i>шуткувала з подружками</i> (замість <i>жартувала</i> ) (20:21).
<b>Граматичні:</b> 1) морфологічні;	<i>Давайте краще подивимося</i> (замість <i>подивімося краще</i> ) (20:13); <i>Юль, я дуже щаслива</i> (замість <i>Юлю</i> ) (20:14); <i>Юля, ми знайшли тобі подруг</i> (замість <i>Юлю</i> ) (20:16).
2) синтаксичні	—
<b>Стилістичні</b>	<i>Вони можуть бути подругами стопудняк</i> (замість <i>точно</i> ) (20:16); <i>ніхто не думав, що буде капєц всій країні?</i> (20:21); <i>Телік ви дивитесь?</i> (замість <i>телевізор</i> ) (20:21); <i>якийсь трілерочок, там хтось кого замочив</i> (20:22);

	<i>ми не знаємо про це, це просто якась жовтуха</i> (20:23).
--	-----------------------------------------------------------------

**“ІНТБ”, 09.07.2018, “Новини”**

**13:00 – 13:10**

<u>Норми</u>	<u>Приклади анормативів</u>
<b>Орфоепічні</b>	<i>Всьо шо приходило</i> (замість <i>все що</i> ) (13:03); <i>кажний рік</i> (замість <i>кожний</i> ) (13:04).
<b>Акцентуаційні</b>	–
<b>Лексичні</b>	<i>Продовжується розслідування</i> (замість <i>триває</i> ) (13:01); <i>декілька раз наніс декілька ударів</i> (13:01); <i>просто іздівуються з нас</i> (замість <i>знущуються</i> ) (13:04); <i>в мене тоже</i> (замість <i>теж</i> ) (13:04); <i>як так можна считати</i> (замість <i>рахувати</i> ) (13:04); <i>вісімдесят процентів</i> (замість <i>відсотків</i> ) (13:07); <i>у даній заяві</i> (замість <i>цій</i> ) (13:08).
<b>Граматичні:</b> 1) морфологічні;	<i>Двоє молодиків, один з них який мав</i> (замість <i>один з яких</i> ) (13:01); <i>тисячі триста українців</i> (замість <i>трьохсот</i> ) (13:08).
2) синтаксичні	–
<b>Стилістичні</b>	–

**“24 канал”, 03.08.2018, “Новини”**

18:00 – 18:10

<u>Норми</u>	<u>Приклади анормативів</u>
Орфоепічні	<i>Сказав, <b>шо</b> це добре</i> (замість <i><b>що</b></i> ) (18:09).
Акцентуаційні	<i><b>Черговий</b> не впустив</i> (замість <i><b>черговий</b></i> ) (18:03).
Лексичні	<i><b>Обосновано</b> підозрюється</i> (замість <i>обґрунтовано</i> ) (18:00); <i><b>нібито</b> це питання було предметом обговорення... Його підіймав <b>нібито</b> Віктор Медведчук</i> (18:08); <i><b>підіймав</b> питання</i> (замість <i>порушував</i> ) (18:08); <i>на кого може бути <b>обмінений</b></i> (замість <i>обмінаний</i> ) (18:20).
Граматичні: 1) морфологічні;	<i>Два <b>місяця</b></i> (замість <i>місяці</i> ) (18:04).
2) синтаксичні	<i><b>Я до</b> нього дві доби тому була</i> (замість <i>у нього</i> ) (18:10).
Стилістичні	–

“ІСТV”, 16.03.2018, “Факти”

21:10 – 21:20

<u>Норми</u>	<u>Приклади анормативів</u>
Орфоепічні	–
Акцентуаційні	<i>Я поставив <b>завдання</b></i> (замість <i>завда́ння</i> ) (21:11); <i>одна з <b>чергових</b> схем</i> (замість <i>чергових</i> ) (21:09).

<b>Лексичні</b>	<i>Воно може отримувати таку дохідність, щоб воно могло повернути банківські кредити</i> (21:10).
<b>Граматичні:</b> 1) морфологічні; і;	<i>В Катеринівці</i> (замість <i>Катеринівці</i> ) (21:12); <i>статус Крима</i> (замість <i>Криму</i> ) (21:13); <i>інші п'ятдесят відсотків</i> (замість <i>п'ятдесят</i> ) (21:10).
2) синтаксичні	<i>Ситуацію керуватиме фактично він</i> (замість <i>ситуацією</i> ) (21:11).
<b>Стилістичні</b>	<i>Служби накладають стягнення в розмірі</i> (замість <i>штрафують</i> ) (21:18).

**“Новий канал”, 15.05.2017, “Таємний агент”**

**11:02 – 11:12**

<u><b>Норми</b></u>	<u><b>Приклади анормативів</b></u>
<b>Орфоепічні</b>	<i>Шо це не дитячий табір</i> (замість <i>що</i> ) (11:03); <i>мене здивувало, шо</i> (замість <i>що</i> ) (11:05); <i>не зрозуміло шо</i> (замість <i>що</i> ) (11:08).
<b>Акцентуаційні</b>	<i>Поводитись з дітьми́</i> (замість <i>дітьми</i> ) (11:05); <i>поча́ли розповідати</i> (замість <i>почали́</i> ) (11:05).
<b>Лексичні</b>	<i>Судячи з питання</i> (замість <i>запитання</i> ) (11:02); <i>нагадує відпочиваючого</i> (замість <i>відпочивальника</i> ) (11:02); <i>Наші з Максом загони прибувають... Ми з Максом вирішили...</i> (11:08).

<b>Граматичні:</b> 1) морфологічн і;	<i>Давайте розповідайте</i> (замість <i>розповідайте</i> ) (11:01); <i>деталі від крана</i> (замість <i>крану</i> ) (11:09).
2) синтаксичні	<i>Ось так виглядає наша форма, трошки схожа на піонерів</i> (замість <i>схожа на піонерську</i> ) (11:05).
<b>Стилістичні</b>	<i>Видно з ремонтом у таборі не парились</i> (замість <i>заморочувались</i> ) (11:04); <i>тут все попахує піонерами</i> (замість <i>тут все у піонерських традиціях</i> ) (11:05).

**“СТБ”, 13.07.2018, “Вікна-новини”**

**17:30 – 17:40**

<u><b>Норми</b></u>	<u><b>Приклади анормативів</b></u>
<b>Орфоепічні</b>	–
<b>Акцентуаційні</b>	–
<b>Лексичні</b>	<i>Знакомі покупають квартири</i> (замість <i>знайомі купують</i> ) (17:36); <i>тоже дивились</i> (замість <i>теж</i> ) (17:36); <i>в другому місті</i> (замість <i>іншому</i> ) (17:36); <i>на даний час</i> (на цей час) (17:39).
<b>Граматичні:</b> 1) морфологічні;	<i>По новим ставкам</i> (замість <i>по нових ставках</i> ) (17:30).
2) синтаксичні	–
<b>Стилістичні</b>	<i>На сьогоднішній день</i> (замість <i>на сьогодні</i> )

	(17:01).
--	----------

## “5 канал”, 09.08.2018, “Час новин”

19:00 – 19:10

<u>Норми</u>	<u>Приклади анормативів</u>
<b>Орфоепічні</b>	<i>Настільки, шо...</i> (замість <i>що</i> ) (19:09)
<b>Акцентуаційні</b>	<i>На старому</i> обладнанні (замість <i>старому</i> ) (19:10)
<b>Лексичні</b>	<i>Вживає питательну суміш</i> (замість <i>поживну</i> ) (19:02); <i>тойсть в бивших станах</i> (замість <i>тобто в колишніх</i> ) (19:06); <i>нерукопотискаєма</i> попередня українська влада (замість <i>непрохана</i> ) (19:09); <i>даного</i> снаряду (замість <i>цього</i> ) (19:09)
<b>Граматичні:</b> 1) морфологічні;	–
2) синтаксичні	<i>По рішенню</i> суду (замість <i>за рішенням</i> ) (19:05)
<b>Стилістичні</b>	–